

SLOVENSKO NARODNO

GLEDALIŠČE V LJUBLJANI

GLEDALIŠKI LIST
DRAMA
1951-1952

4

JUBILEJ LOJZETA DRENOVCA

Dr. Bratko Kreft
Krajnski komedijanti

V sredo, 5. decembra 1951

PROSLAVA 40-LETNICE UMETNISKEGA DELOVANJA
LOJZETA DRENOVCA

Krajski komedijanti

Ena komedia v treh aktih, katera Linhartu inu »Shupanovo Mizko«
tizhe. Od Bratka Krefta

PERSHONE:

Baron Shiga Zois	Skerbinshek
Anton Linhart, pisaviz Krajskih sgod, drugazhi pak z. kr. okroshni Komisar zhes shole	Jan
Joshefina, njegova shena	Danilovka
Gospa Franzhishka od Garzarollija	Sharizhka
Joshef od Desselbrunnera, fabrikant za sukno ..	Zhesnik
Dr. Janes Mrak, advokat	Zesar
Dr. Joshef Piller, advokat	J. Supan
Dr. Fran Repizh, advokat	Bresigar
Anton Makoviz, dushelni ranozelnik inu posebni vuzhenik tiga vshegarstva	S. Potokar
Jurij Japel, Fajmofter inu Dehant per Sv. Kanz- jani na Jeshzi blizu savskiga mosta	Kovizh
Valentin Vodnik, exfranzhishkajner Marzellia- nus, spevorezhnik in kaplan v Ribenzi	Miklaviz
Vifokorojeni Grof Hohenwart, zensor inu sploh en vifoki Gospod	DRENOVIZ
Njih shkofova Milost, lublanski Firsh inu prvi Vikshi shkof Mihael Baron Brigido	Pezhek
Giuseppe Bartollini, lashke komedijantske kom- panije Director	D. Supan
Luzija, njegova shena, primadona	Krajlovka
Susana Marranesijevka, ena saref lepa lashka pevkinja	Dshundshenzhevka
Mizka, prva hishna dekelza per Baroni Zoisi ..	Levarza
Matizhek, prvi hishni slushabnik prov tam ..	Sever

PERSHONE V SHUPANOVI MIZKI:

Tulpenheim, en shlahtni Gospod	G. Deffselbrunner
Shternfeldovka, ena mlada bogata Vdova	Ga. od Garzarollija
Monkof, Tulpenheimov perjatel	G. Makoviz
Jaka, Shupan	G. doktor Mrak
Mizka, njegova hzher	Ga. Linhartovka
Anshe, Mizken shenen	G. doktor Piller
Glashek, en Shribar	G. doktor Repizh

Godi je v lejti ta hude franzoske prekuzije 1789. v meszih Kosapersk. Lfstoynnoj inu Gruden. Pervi inu drugi akt je per Zoisi, ta treki pak v Stanovskim teatri na dan 28. Grudna, kader so perjatli inu besedniki Krajnshine ta nar pervo posvejtno krajnsko jegro »Shupanovo Mizko«
ondukej na ogled inu posluh postavili. — Ta velki oddih je po drugem
akti

Rezhijo pelá **Dr. Kreft**, pomaga mu pak prof. Mahnizh

Szeno naredil ing. arch. **Franz**. Musiko sloshil **Shebrè**.

Infhpizira pak Starizh. Luzh pelá Sablatnik

Gvante je napravila teaterska shnidarija, katero pelata Novak inu Galetovka, koker fta ji kostumeriza Jarzhevka inu reshišer rafhafala

Lajze Drenovec

IGRALEC LOJZE DRENOVEC slavi visoki jubilej svojega štiridesetletnega odrskega dela v slovenskem gledališču. Jubilanta prištevamo k tistemu pokolenju naših starih igralcev, ki je že pred prvo svetovno vojno ustvarjalo temelje moderni slovenski gledališki umetnosti ter jo vodilo iz čitalniškega amaterstva na umetniško raven odgovornega poklicnega gledališča. Takratni slovenski igralec je moral zagrabiti za različno delo in vloge, moral se je včasih boriti za svoj vsakdanji kruh in položaj v družbi — boj, ki ni prenehal niti v razdobju med obema vojnama. Jubilant je eden poslednjih zastopnikov tega igralstva. V svojem štiridesetletnem delu na odru ni igral le v dramah in komedijah, marveč je več let bil viden član naše operete, hkrati pa se je poleg umetniškega dela ves čas z vso vnemo posvečal stanovskim vprašanjem igrske organizacije, kateri ni posvetil nič manj sil in skrbi, kakor svojemu igralskemu delu. Še danes vodi kot predsednik Društvo dramskih umetnikov. Med vojno je bil v gledališču med najmarljivejšimi aktivisti našega osvobodilnega boja.

Zmeraj mu je bila zelo pri srcu vloga v slovenskem delu. Da to svojo ljubezen do slovenske dramatike in do slovenstva manifestira tudi ob svoji štiridesetletnici, si je izbral za jubilej vlogo v domačem delu, vlogo, ki šteje poleg Gornika v Cankarjevem »Narodovem blagru« med njegove najboljše ustvaritve.

K jubileju mu iskreno čestitata

UPRAVA SNG
in
RAVNATELJSTVO DRAME

GLEDALIŠKI LIST

SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1951-52

DRAMA

Štev. 4

O GENTLEMENU PO SRCU IN OLIKI

*»Pravi gentleman po srcu in oliki je
bil g. Drenovec kot gospod Serče.«*

Fr. Vodnik

1937. leta so v Operi praznovali srebrni umetniški jubilej igralca Lojzeta Drenovca. Časopisi poročajo, da je bila slovesnost zelo pristrčna, pripovedujejo, kako je govoril Oton Župančič, jubilar pa da se je vsem toplo zahvalil in »posebej obljubil publiki, da bo govoril o sebi in svojih zaslugah šele ko doseže jubilej svoje 50-letne aktivnosti na korist in čast slovenskega gledališča ter slovenskega ljudstva«.

Spočit in mlad praznuje zdaj »še« štiridesetletni jubilej in zdaj vem, zakaj je bil zadnjič, ko sva se sešla na njegovem domu, tako zakrknjen. Jerman je v »Glumački reči« prav zapisal o njem: »Časti ni iskal nikoli, poznal je samo delo.«

* * *

Delavcu Tobačne tovarne Antonu Drenovcu in njegovi ženi Mariji, stanujočima v Šiški, se je 24. oktobra 1891. leta rodil sin Lojze. Kruha je bilo pri hiši malo, pa je fant kljub temu na šišenskem zraku kar dobro odganjal, saj je bila Šiška takrat še samostojna občina, med njo in Ljubljano so bili travniki, očem se je na široko odpiral razgled proti goram, govorica pa je bila tu še izrazito gorenjska, tista, »ki v nji ne moreš lagati« (Cankar). Mladi Šiškar si je znal kaj kmalu sam pomagati. Postavljal je keglje, prodajal cigare na shodih (celo na Kristanovem) in veselicah, pri tem pa rasel v tako postavnega in modrega fanta, da ga je bilo veselo gledati.

Gledališče ga je pritegnilo, ko mu je bilo 12 let. »Valvazorjev trg št. 6« je bila prva predstava, ki jo je videl. Odslej je redno zahajal v gledališče: na galerijsko stojišče, kadar je imel samo 10 krajcarjev, na dijaško, kadar jih je imel 20.

Oče, dom, bojevniška doba našega delavskega gibanja in poklic (knjigovez), ki se mu je posvetil, vse to je v njem oblikovalo tiste lastnosti, ki so potem vseskozi značilne zanj: tenko uho za poštenost in pravičnost ter smisel za lepo in plemenito.

L. Drenovec kot Bulanov — Gozd

L. Drenovec kot dr. Gornik — Za narodov blagor

Tako je že s sedemnajstimi leti stopil med diletante »mladeniškega naraščaja« NDO (Narodna delavska organizacija), kjer je našel med drugimi tudi Josipa Pluta, Polonco Juvanovo in pok. Zorana Bekša, v pok. Molku pa prvega učitelja dramske umetnosti. Z zanosnim ognjem amaterja je deklamiral in zaigral v burki s petjem »Pravica se je izkazala«, v »Ciganih«, v »Na smrt obsojenih« (Ivan) in dosegel višek z Janezom v »Divjem lovcu« (1909). (Polonca Juvanova je takrat igrala Majdo, Josip Plut pa Tončka. Z njim so gostovali tudi v Trstu.) »Zlasti pohvalno je omeniti g. Drenovca... izboren igralec je tudi Al. Drenovec... Lepe igralske talente smo opazili v g. Drenovcu...« Tako slavo poje mlademu talentu naša poznočitalniška kritika.

Važno in veliko je pri vsem tem eno: Drenovec je že takrat vzljubil gledališče s tisto spoštljivo ljubeznijo, ki nam je edina mogla dati današnje gledališče. Pri tem mislim na nesebičnost, zanesenjaštvo in tveganje naše čudovite gledališke generacije tistih dni. Škoda, da vse to danes komaj še razumemo.

Drenovčevega »Janeza« je videl tudi Govekar, ga pohvalil in interpretal, ki je doslej že odbil nekaj predsezonskih dramskih tečajev pod vodstvom Danila, Danilove in Verovška, poslal v Dramatično šolo Deželnega gledališča. Drenovec je zdaj prišel v Nučičeve roke, šolo v dveh mesecih končal in dobil odlično spričevalo. (Takrat je na hitro absol-

viral zgodovino drame, umetnostno zgodovino, izreko, deklamacijo in mimiko.) Nastopil je na produkciji kot Brat Sokol v istoimenski Mur-nikovi igri in bil na podlagi te vloge angažiran za sezono 1910-11. De-želno gledališče mu je priznalo 30 goldinarjev mesečne plače. Tako je Drenovec postal poklicni gledališki igralec.

Prvo manjšo vlogo je dobil v »Kacijanarju«, večjo v »Tajfunu« in v »Noči na Karlštajnu« (Honorarij in Pešek). Sicer pa je takrat pred-vsem mislil na Verovška in njegove »kerlece«: Blaža Mozola, Krpana, Krjavlja, Revčka Andrejčka ter ga občudoval v »Vozniku Henšlu«. Še zdaj se spominja prizora tik pred koncem igre, ko se gre voznik obesit. Pravi, da je bil Verovšek v tej vlogi močnejši kot Borštnik. Zagrenjeni Verovšek mu je takrat dejal: »Pameten bodi, fant! Slovenski igralec je revež. Še obleke si ne more kupiti.« Toda Drenovec je ostal v gledališču in podpisal angažma za sezono 1911-12; ni ga motilo, da bo zdaj že drugo leto dobival samo sedem plač.

Jeseni 1912 je moral k vojakom; služil jih je 8 mesecev. Aprila 1913 pa je bil spet v gledališču.

V sezoni 1913-14 je služil pod Borštnikom. To je bila sezona ner-voze in tempa. V ponedeljek si dobil vlogo, v sredo si jo moral vsaj za silo že obvladati, premiera je bila — po zelo nepopolni generalki — v soboto, v nedeljo repriza in — v najboljšem slučaju — še ena pono-vitev čez teden dni.

Borštnikove besede: »Meni je teater bog!« so ostale. Drenovec jih je sprejel kot veliko dediščino našega močnega igralca Borštnika.

To je bila tudi sezona, ko se je Drenovec seznanil s Cankarjem. Ker za »Revčka Andrejčka« ni znal dobro vriskati, je hodil na škušnje v rožniško hosto. Tako je nekoč privriskal do zgornje rožniške oštarije. Na pragu je stal Cankar, ga poklical k sebi in ga vneto učil vriskanja. Potlej ga je pa povabil na vino in dobro salamo. Pri tem mu je povedal, kako je tudi on igral na dilentantskem odru. Nastopil je s cilindrom, ki ga je moral odložiti na stol. Ker pa je imel strašno tremo, je pozabil na cylinder in sedel nanj. Občinstvo se je pri tem imenitno zabavalo. — Kasneje sta se še večkrat srečala; največkrat pri Štruklju.

Vsa vojna leta je Drenovec prebil v vojaški suknji v Pulju pri tele-grafskem regimentu. Tja mu je takoj v začetku 1918 pisal ljubljanski gledališki konzorcij in mu ponudil angažma, ki ga je Drenovec podpisal 15. avgusta 1918.

Po osvobojenju je drama dobila svojo hišo v Gradišču, ki so jo odprli s »Tugomerom«, Lojze Drenovec je igral Bojana.

30. VII. 1919 je Drenovec podpisal pogodbo za enoletni angažma v Osijeku. Občinstvo in kritika sta prijazno sprejela njegovega Vron-skega v »Ani Karenini«, Cleauta v »Skopuhu«, Glasnika v »Smrti ma-

L. Drenovec kot Kegljevič — Velika
puntarija

L. Drenovec kot O. Surface — Šola za
obrekovanje

tere Jugovičev», Bartesija v Sabatina Lopeza »Grdem Ferantu«. Pod dirigentom Matačićem pa je Drenovec takrat prvič nastopil v operi (Nikola v »Baronu Trenku«).

Zdaj se je začel potegovati zanj Zagreb. Ker so mu obljubili lepe vloge in poleg tega še učitelja hrvaščine dramaturga Ivakića, je ponudbo sprejel. Toda zagrebska Uprava ni ostala pri dani besedi in tako je v decembru 1920 prosil za odpust. 1. februarja 1921 ga je dr. Andrič razrešil vseh obveznosti in Drenovec, Šiškar in Ljubljčan, je pohitel domov ter takoj podpisal pogodbo s Slovenskim narodnim gledališčem. Od takrat pa do danes Drenovec vzdržema službi slovenski dramski umetnosti. (V letih od 1926—1931 je pomagal tudi v Operi pri operi. V dveh sezonah — 1929-30 in 1930-31 — je igral samo tam.)

* * *

Drenovec nima igralskih šol in akademij, ne more se postavljati z učenimi dunajskimi ali pariškimi profesorji, Drenovec je samorastnik. Zrasel je na diletantskem odru. Njegov režiser je bil sicer Verovšek, ki pa je imel dovolj opraviti s svojo melanholijo, in je — ko je Drenovec vabil Konrada iz »Mlinarja« — mirno zaspal. Tudi Borštnik je bil njegov režiser; toda Borštnik je bil vase zaprt, ni razlagal, ni vzgajal, postavil je situacijo, za silo povedal, kaj bi rad, potem pa igralca pustil samega. Toda oba sta mogočno vplivala nanj z liki, ki sta jih ustvarila, z

resnostjo, ki sta jih z njo oblikovala. Borštnik je pred nastopom zmeraj trepetal. Njegov odnos do igralske umetnosti je bil resen, veličasten in poln spoštovanja. — Lojze Drenovec je razen tega od svojega dvanajstega leta dalje rasel v območju veličastnega čara našega starega, da, v nekem oziru velikega gledališča, ki je bilo še tako bogato fantastike in iluzij in na srečo skoraj brez preračunljivosti in skonstruiranosti »modernega« gledališča. Rasel je naravnost in neposredno iz svoje teatarske nature mimo tiste brihtne »umetnosti«, ki vse ve, se vsega zaveda, vse secira, vse dožene, pa vendar konec koncev najde samo mrzlo formo. Ali niso tako samorastniško in tako pristno rasli in zrasli doslej skoro vsi naši največji igralci? In ali ne zaslužijo, da jih zato še bolj občudujemo?

Drenovec, žal, ni izoblikoval niti enega tistih junakov, ki jih oficialna dramaturgija in gledališka kritika postavljata v serijo »velikih vlog«. Zakaj ne? Vzrokov je več. Recimo, da je prvi v njegovi izraziti zunanjosti in glasu, kar ga nekako le precej določa za ljubimsko stroko. Ta moment so vseskozi preveč upoštevali in Drenovec je postal specialist. Ta »strokovnost« je postala zanj usodna zlasti potem, ko jo je odkrila tudi kritika: »Drenovec ima v svoji elegantni postavi in v tankem, posebi (!) vsemu herojskemu oddaljenem glasu naravna sredstva za gigerlastega Narcisa...« (SN 6. IX. 1924, brez podpisa), Kritika je vneto hvalila njegove ljubimske figure, posebej še take, ki so bile nekoliko omejene, vodstvo gledališča pa mu je prav take še vneteje podeljevalo in jim pridružilo še dolgo vrsto elegantov, kavalirjev, vitezov, Don Juanov in baronov. Drenovec jih je resda vse izoblikoval več ko solidno, toda spričo obilice teh figur v dramski literaturi in spričo pomanjkanja igralcev njegovih kvalitiet v našem gledališču je bilo popolnoma brezupno misliti na kako vlogo drugačnega žanra. Režiserji mu tako kmalu niso mogli več prida koristiti, kritika pa še manj, saj se je morala omejiti na šablonske izjave.:

G. D. je z Luigijem podal zopet elegantno in simpatično osebnost.

Kristijan g. D. je bil na dostojni višini.

G. D. je podal ljubimca Valera s skladnostjo in dostojanstvom.

Zelo simpatičen ljubimec g. D.

G. A. D. kot donjuanski Rodriguez je kakor izposojen iz pariškega bara.

G. D. živo in zadovoljivo podaja mladega grofa Konrada.

Presenetljivo toplo in naravno je podal g. D. mladega Konrada.

Barona Trilla, to igralsko *dokaj malo* problematično figuro igra uspešno g. D.

Epizodni baron Trill, tako imenovani »leteči bedak«, je našel v g. D. najboljšega interpreta.

Ljubimca igra g. D. Pika.

Njegov odhod v opereto po vsem tem ni čisto nič presenetljiv.

Jasno je, da je Drenovec v tej stiski nujno začel igrati »z rutino in se v vseh svojih kreacijah ponavljati«, tako da je bila včasih zahteva kritike po »doživetosti in prepričevalnosti« njegove igre utemeljena.

*L. Drenovec kot grof Hohenwart — L. Drenovec kot don Juan — Dama
Krajski komedijanti Skrat*

Kadar pa ni bil ljubimec ali baron, je bil vse drugo. Drenovčevo umetniško prepričanje je daleč od zvezdnštva. Igral je vse. Samo iz tega prepričanja in takega hotenja je in bo raslo naše gledališče.

Igral je v vseh Shakespearih in dal svojim likom pravi shakespeareški vonj (prim. njegovega Parisa v Romeu), igral je v Molièrih, v salonskih igrah, postavljaj žive slovenske figure in s kolegi oblikoval tako odlične skupine tipov, da jih bomo komaj še kdaj imeli. (Prim. tipe tolovajev v »Beraški operi«: Daneš, Drenovec, Potokar, Plut!) Neštetokrat je bil med tistimi, ki nimajo velike vloge, ki jih kritika odpravlja tako mimogrede kot n. pr. »dalje so se odlikovali gg...«, ki pa vendar rešujejo to in ono predstavo in ji »pomagajo do popolnega uspeha«.

Mojster Lipah v svoji odlični karakteristiki igralca L. Drenovca pove tole:

»Če bi ga hoteli pravilno označiti kot dramskega igralca, se moramo nehotе ustaviti pri enem liku, ki je zanj gotovo značilen: Kristijan iz »Cyrana«. Pokojni Putjata je pri neki vaji rekel: »To je Kristijan! Ničesar mu ne smem pridodati in ničesar vzeti.« Če smo omenili Kristijana, smo hoteli s tem označiti osnovno noto najbolj posrečenih Drenovčevih ljubimcev, katerih komika posega že v tragičnost, in v tej karakterni komiki je Drenovec prav gotovo vzoren predstavljalec.«

In dalje:

»Prav značilna odlika njegove igre je lahkota, skoro prostodušna brezbriznost, s katero vrže kak stavek na oder. Kot *karakterni* igralec pa je ustvaril Drenovec sto in sto oseb, katerih tudi ne pozabiš. Od prav značilnih njegovih komičnih in ostro zarisanih starčkov se je povzpел do prav odlične višine v govorništvu (Piccolomini).«

Drenovec sam pove, da je dobil malo vlog, ki se jih je oprijel z notranjim zadovoljstvom. Nekaj pa da jih je le bilo: Kristijan (Cyranó), Erazem (Za pravdo in srce), Alerik (Pegica), Kvas in Marijan (Deseti brat), Tito (Scampolo), Bulanov (Gozd), France (Maryša), Bare (Tudi Lela bo nosila klobuk), Piccolomini (Celjski grofje), Gorodulin (Še tak lisjak), Šerče (Varh), Paris (Roméo in Julija), direktor (Matura), Gornik (Za narodov blagor) in še katere.

Naj bo kakorkoli, tole drži: *Lojze Drenovec je igralska osebnost, svojevrsten igralski tipus, ki bo za zmeraj ostal v zgodovini slovenskega igraltva.*

Nad čistim sijajem njegovih umetniških kvalitét pa je njegova topla človeška podoba, podoba velikega gospoda in velikega delavca.

* * *

To podobo bolje poznamo. Srečamo se z njo celo v repertoarni problematiki, ko se »Drenovec žrtvuje za operetnega tenorista«, pri tem pa kot izrazito dramski igralec visoko dviga povprečno operetno igro. (Jutro 1. V. 1937.)

Najčudovitejši pa je v spoznanju, »da je za dvig gledališča in njegove umetnosti potrebno najprej socialno dvigniti igralca.« (Jerman.) Prevzel je vodstvo slovenske sekcije Udruženja dramskih igralcev in bil odslej v neprestanih sporih z banovino in upravo gledališča. Boj proti ukinitvi teatra, proti redukciji osebja, proti znižanju subvencij, proti akontacijam, ki so jih igralci prejimali skozi 7 let, Fond za onemogle igralce, Bolniški fond, Dramatična šola, reševanje Gledališkega lista, ustanovitev stalnega gledališča v Celju itd. — vse to je tesno povezano z njegovim imenom in seveda — z usodo njegovega igraltva. Kritiki so ga gledali samo na odru, nikoli pa niso pomislili na njegovo ogromno delo izven gledališča. Tudi to je bilo potrebno, saj je iz takih nesebičnih naporov raslo in bo raslo in živelo slovensko gledališče.

Drenovec ni gentleman samo na odru. Gentleman, prijatelj in človek je tudi med nami in sredi življenja. Samo še papa Danilo je znal tako potolažiti igralca kot Drenovec, je pravično zapisal Fran Lipah. Od tod iskrena ljubezen, ki mu jo v naši hiši vsi izkazujemo, od tod široka in neomadeževana popularnost, ki jo uživa.

L. Drenovec kot Renárd — Naša kri

Vsi čutimo, kako potreben je v naši hiši, kako nas njegova pametna in dobra beseda drži skupaj in koliko nam osebno pomeni. Uči nas spoštovanja do gledališča, kliče k požrtvovalnemu delu zanj, opozarja na veliko odgovornost, ki jo kot posamezniki in kot celota imamo do človeka in do slovenske skupnosti. Predsednik Društva slov. dram. umetnikov, Lojze Drenovec, je dobri duh slovenskega teaterskega svetišča, je z zdravimi in mladimi sokovi napolnjena vez, ki nas druži s starim gledališčem Verovška, Borštnika in Danila.

Zato mu ob njegovem jubileju vsi kličemo: Na Vaše zdravje in na mnoga leta!

Mirko Mahnič

L. Drenovec spada h generaciji, ki je prečla vso trnovo pot slovenskega igralca in ki je priča razvoju in rasti slov. gledališča od avstroogrške monarhije, v kateri je nosilo gledališče pečat nacionalne borbenosti in afirmacije slovenstva v boju z germanstvom, preko predaprilske Jugoslavije, v kateri v splošnem ni šlo za narodnostno vprašanje, pač pa prevečkrat za eksistenčno vprašanje gledališča, do gledališča v sedanji Jugoslaviji, ko se mora gledališče ob eksistenčni ustaljenosti posvetiti umetniškim vprašanjem, za katera v vseh prejšnjih dobah ni bilo pogojev.

Ves proces ustvarjanja slovenskega gledališča ni potekel lagodno in mirno, temveč se je odvijal v neprestanih borbah znotraj gledališča in izven njega. V tem procesu se mi zdi važno vprašanje kvalitete tvorcev gledališča, t. j. igralcev in njihov socialni položaj v vsakokratni družbi. Niti eno niti drugo ni bilo v splošnem na taki višini kot bi bilo treba, le redki igralci so si pridobili potrebno strokovno znanje s šolanjem na Dunaju in drugod. Nestalni in kratkotrajni angažmani po 7 mesecev na leto pa so poleg tradicionalnega gledanja meščanstva na »komedijante« opredeljevali socialni položaj igralcev.

Naš jubilar je prvič stopil v reden angažman 1. septembra 1910 v Dežel-nem gledališču. Ni se še dobro privadil duhu po šminki in mastiksu, ko ga je prva svetovna vojna zajela v svoje armade in ga ob koncu vojne tudi zdravega odpustila. Njegovo pravo delo prične po prvi svetovni vojni. Idealni fant, poln zanosa, borbenosti, z ostro izbrušenim čutom za pravičnost, najde polje za uveljavljanje svojih pogledov na gledališče v strokovni organizaciji gledaliških igralcev, v »Združenju gledaliških igralcev«. Ta organizacija je tesno povezana z gledališčem v predaprilski Jugoslaviji, ki je v marsikaterem pogledu ogoljufala pričakovanja idealistov. Izkušnje iz prvega angažmana, želja, da bi se stvari izboljšale, da bi se gledališče dvignilo, da bi postal igralski poklic spoštovan, da bi razbil predsodke, ki jih je o njem imela družba, da bi uboga slovenska umetnost postala bogata — to so bili cilji mladega moža, ko se je iz angažmana v Zagrebu 1921. leta za stalno vrnil v Ljubljano.

Gledališče je bilo v privatnih rokah. Upravljal ga je konzorcij. Bilo je bolje kot pred vojno, toda še vedno ne zadovoljivo. Organizacija gledaliških igralcev, ki je bila 1919. ustanovljena za vso državo, je bila mlada. V Ljubljani so jo razjedale notranje razprtije in nesoglasja z upravo. Posledice neuspele stavke so zapustile moravno in materialno razsulo.

1923. prevzame Drenovec predsedniško mesto v Združenju gledaliških igralcev. Poslej je vse delo Združenja zvezano z njim. V vodstvu društva je zavzemal ali položaj predsednika ali tajnika. Le kratko dobo ni bil v odboru.

Prevzeta dediščina je bila slaba, zato pa je bil novi gospodar na mestu. Praktičnost in prirojen smisel za stvarnost sta mu narekovala, kje mora začeti. Temelj vsakega gospodarstva so zdrave finance, zato se je z mladeniškim ognjem vrgel na materialno fundiranje organizacije, v kar so mu služile razne oblike uspelih internih in javnih prireditvev. Vedel je, da bo organizacija na zunaj le toliko veljala, kolikor bo močna, na znotraj pa bo tem močnejša, čim bolj bo navezala člane nase, t. j. čim več jim bo lahko nudila. Vse to je bilo potrebno, ker je bilo gledališče privatno, igralci mezarovani pred brezposelnostjo, boleznijo itd. Drenovec si je zamislil stvar tako, da se morajo vsi ti problemi rešiti v okviru organizacije, ki naj ustvari za to potrebne in ustrezne organe. Izkoriščal je slabosti uprave. Ko je ta zaradi finančnih težav in deficitov prenehala izdajati Gledališki list, je brž porabil priliko ter prenesel list na Združenje, ki ga je nadaljevalo z materialnim uspehom. In tako je tudi Dre-

L. Drenovec kot A. Aleksandrovič — L. Drenovec kot dr. Dvornik — Matura Orlov

novčeva zasluga, da Gledališki list ni zaspal in da je doživel 30-letnico obstoja, s čimer se ne more ponášati nobeno drugo gledališče v Jugoslaviji.

Za pomoč onemoglim članom je ustanovil »fond za onemogle« in tako postavil temelj socialnim ustanovam Združenja, ki so še sledile v vsedravnem merilu, obsegajoč vsa gledališča in vse igralce v državi.

Z odločnim posegom mu je uspelo izboljšati delovno pogodbo med člani in upravo, ki je predvsem ščitila podjetnika in podjetje in katere nesocialne določbe bi se nam danes zdele monstruozne.

Vselej se je zavzemal za lastno glasilo in ni ga bilo odločnejšega pobornika za strokovni tisk kot je bil Drenovec. Naj je bila to »Gluma« ali »Glumačka reč« ali »Maska« ali »Mi in vi«, pri vseh naletimo na njegovo ime in botrovstvo. Pametno je dopovedoval: »Če ne bomo mogli pisati drugam, bomo pa v svojem glasilu zastopali svoje interese. Kdor ima v rokah tisk, ima za seboj javno mnenje.« Stvar je treba popularizirati, dvigniti igralca, vzbuditi spoštovanje do njega in njegovega dela. Kaj Slovenci nimamo tudi v gledališču velikih ljudi? Imamo jih! Borštnik, Verovšek! Ti imeni je treba povzdigniti, treba je spomenu teh mož dati viden znak. Drenovec spretno spoji obe imeni v en pojem: Borštnik-Verovšek in ustanovi Borštnik-Verovškov fond, iz katerega naj se obema postavi spomenik. Fond je postal popularen, njegovo premoženje je raslo in preraslo vsoto, potrebno za postavitev spomenika. Iz Borštnik-Verovškovega nagrobnega spomenika je postala grobnica znamenitih slovenskih igralcev.

Kakor je pobral in oživel od uprave opuščeni Gledališki list, prav tako je prevzel v okrilje Združenja od Glasbene matice opuščeno »Dramatično šolo«.

Kaj je gledališče brez naraščaja? Ali bolje rečeno, ali naj gledališče kar naprej sprejema nešolane talente, ki prepuščeni samim sebi in morda krivim vzorom večajo revščino slovenskega igraltva? Ali je mogoče cele generacije igralcev pošiljati na študij v tujino, od koder se vračajo sicer s slovensko dušo, a s tujim mišljenjem? To je nemogoče! Ali ni morda že prišel čas, da dobi igralec svojo slovensko fiziognomijo? Zakaj bi ne uspevala dramska šola doma? Učnih moči je dovolj. Kaj ni tu Zupančič, prof. Koblar, docent dr. Robida, prof. Šest, Železnik, Lipah? In šola je stekla. Pa ne samo v Ljubljani. Ustanovil je dramatično šolo v našem največjem premogokopnem revirju, Trbovljah, ki je bilo torišče hudih političnih bojov. Za tiste čase je bilo značilno, da je dramska šola združila pripadnike različnih političnih strank. Kako je bila šola potrebna, priča število obiskovalcev, ki jih je bilo nad 80. Šola je trajala od 7. novembra 1922 do 12. julija 1923. Rezultat te šole so bile naštudirane predstave in javna produkcija.

Ko brskam po zaprašenih analih, naletim na ustanovitev stalnega gledališča v Celju skupaj z Dramatičnim društvom. Da bi imel zagotovljeno zaledje v borbi z upravo in če bi bilo treba poseči po skrajnem sredstvu z manjšim rizikom kot njegov prednik Rado Pregarc, si je ustvaril v Celju lepo postojanko. Brezposelnost med igralci ni bila neznan pojav. S stalnim gledališčem v Celju in s podpornim fondom je upal ublažiti to nadlogo. Organiziral je stalna gostovanja ljubljanskega gledališča v Celju, ki so bila postala za Celje že tradicija.

V okviru Združenja je ustanovil za člane in njihove družine »bolniški fond«, ki se ga še zdaj spominjajo člani in zdravniki kot vzorne institucije, ki je brez kakršnih koli omejitev nudila članom popolno zdravstveno pomoč. Seveda se tak fond ne bi mogel vzdrževati iz same članarine. Da ni bil nikoli pasiven je skrbel Drenovec z izposlovanjem rednih podpor in predstav od uprave.

Pod njegovim vodstvom se je organizacija ekonomsko krepila, njen kapital je iz leta v leto rastel, tako da je igrala v življenju igralcev važno vlogo in skoraj popolnoma izpodrinila izposojanje denarja pri bankah. Da je bilo v tistih časih vprašanje hitrega dobivanja kredita za življenje važno, vedo najboljše bolegi, ki tistih časov še niso pozabili.

1925. leta je država poddržavala tri osrednja gledališča, v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani. Druga gledališča so ostala banovinska, subvencionirana gledališča. S tem je bil zadan igralcem težak udarec, ker jih je delil v prevedene in neprevedene. To stanje je bilo za organizacijo nevarno, ker bi se njene vrste lahko razbile. Ko so izpodleteli vsi poizkusi, da bi se tudi ostala gledališča poddržavila, je pričela organizacija reševati vprašanje drugače, posebno še, ker je vedela, da bi se država rada otresla skrbi in izdatkov za gledališča — ta tendenca je bila vedno močnejša. Spet vidimo Drenovca v prvih vrstah pri snovanju »pokojniškega fonda«, ki naj bi zajel vse neprevedene člane gledališč, pozneje pa sploh vse igrače. Pri vseh teh akcijah je ljubosumno čuval in ščitil interese svoje ljubljanske sekcije, saj se je prav v veliki meri po njegovi zaslugi organizacija reorganizirala v federativnem pravcu s popolno samostojnostjo pokrajinskih sekcij. Od kraja je bila organizacija v vsem strogo centralistična, posebno še v finančnih. Ni pa bil »separist« v političnem smislu besede, temveč je centralna uprava, katere član je bil, imela v njem lojalnega in poštenega sodelavca.

Nikdar ni dovolil, da bi se organizacija obežala na kateri koli politični voz, ker je gledališče kot narodna ustanova potrebovala pomoči vseh. In za to pomoč se je tudi obračal, čeprav je premnogokrat čutil, kar so mu tudi dali nedvoumno razumeti, da ni dobrodošel gost. Vendar ga to ni nikoli motilo v izvrševanju dolžnosti. Organiziral je nogometno tekmo med Dramo in Opero.

L. Drenovec kot Lojze — Ples v Trnovem

L. Drenovec kot Kofol — Vrnitev Blažonovih

Proslave 15-letnice Drame se ni spomnila uprava, temveč jo je proslavilo Združenje, ki je za to priliko izdalo tudi poseben Gledališki list. S to proslavo je hotel Drenovec opozoriti na važnost, da je Drama v svoji hiši. »Naše gledališče pred katastrofo« piše z debelimi črnimi črkami na rdečem letaku, ki poziva 9. jan. 1927 k javnemu zborovanju v operno gledališče. Dva dni pred tem pa skliče Drenovec v imenu Združenja v klubske prostore kavarne Emone najvidnejše predstavnike društev, uradov in korporacij k posvetovanju, na katerem jih pripravi, da bi javno zborovanje poteklo čim dostojnejše in enodušneje. Država je namreč hotela tako znižati drž. dotacijo, da bi bilo gledališče v dotedanjem obsegu nemogoče in bi morale slediti obsežne redukcije, ki bi ogrožale sam obstoj gledališča. S široko izvedeno akcijo in z mobilizacijo vseh faktorjev se je posrečilo odvrniti najhujše. Toda s tem kriza ni bila rešena, bila je samo odložena. Lahko rečem, da je postala latentna, stalna spremljevalka gledališča iz sezone v sezono. Tedanje stanje najnazornejše pokaže primerjava drž. subvencije iz leta 1926—27, ki je znašala 7.457.721 din in iz leta 1933—34, ko je znašala le še 3.017.952 din. 1932. l. je gledališče izgubilo skoraj milijon dinarjev na drž. dotaciji, a 1933. l. je bila situacija tako obupna, da je pretila okrnitev, ki bi občutno in nepopravljivo zavrnila rast bodisi Opere ali Drame. Resno so razpravljali o načrtu, da bi se drama in opera združili v eno hišo. V istem letu se je tudi pojavilo vprašanje ukinitve mariborskega gledališča. 16. maja je Združenje sklicalo v Dramo protestno zborovanje, na katerem so zastopniki 62 kulturnih društev protestirali proti mačehovskemu ravnanju oblasti s slovenskim gledališčem. 1936. leta spet kriza. Uprava

zniža plače za 13%. Mesečna subvencija je znašala 250.000 din, samo plače pa 260—270.000 za 210 osebja, kolikor ga je imelo takrat gledališče. 1. II. 1936 je imela gledališka blagajna 40.000 din na razpolago za plače. Spričo takega stanja, ki se ni in ni hotelo zboljšati, je članstvo gledališča premajalo sedem let akontacije na plače, od 1. do zadnjega v mesecu tudi po 10 din, ali celo v pisemskih znamkah. Na nekem zborovanju je Drenovec najlepše označil položaj z besedami »Ne belega, — dajte nam črnega kruha«. Aktiven je tudi pri formiranju »Društva prijateljev gledališča«, organizacije, ki bi bila v pomoč upravi.

Na kratko sem navedel nekaj dejstev, ki so potrebna za osvetlitev vloge in pomena Združenja, ki ga je v burnih, težkih in odgovornih časih vodil L. Drenovec. Kot predsednik ni valil vedno in za vsako ceno odgovornosti in krivde na zunanje faktorje. Zahteval je predvsem od uprave reda, iniciativnosti, iznajdljivosti in uspešnega zastopanja koristi gledališča pri oblastvenih faktorjih. Ko bi to bilo v redu, bi se lahko uprava z vso upravičenostjo obracala za pomoč in podporo na javnost. V vseh teh krizah je vloga uprave za čudo skromna, tiha in vdana. Za vsemi akcijami Združenja, ki je skrbelo, da je bila voda stalno vzvalovana, je stal Drenovec. Nešteto je spomenic, predlogov, ki so se uresničili šele po osvoboditvi, organizacijskih shem, prošni, protestov, sestankov, razgovorov, pogajanj iz časa, ko je članstvo v stalni borbi in bojazni za eksistenco pritiskalo z upravičenimi zahtevami na organizacijo.

Koliko borb z upravami, koliko vabljenih prilik za kompromise, za izboljšanje lastnih pozicij. A. Drenovec je bil praznačajan, prepošten, da bi mu služile neprilike in težave kolegov za lestvico karijere. Drenovec je trden značaj, ki ga tudi najhušja razočaranja in neuspehi niso nikdar omajali in odvrnili od začrtane poti.

Ce so nekateri videli v njem samoljubno trmo in mislili, da se včasih odteguje zaradi užaljenega samoljublja, mislim, da so se zmotili. Drenovec se je odtegoval vsaki stvari, o kateri ni imel popolne jasnosti in možnosti, da bi ukrepal po svoji misli in volji. V boju ni nikdar izpostavljaval tovarišev, temveč je stal povsod prvi, sprejemajoč vse posledice nase. Izkazal se je za sijajnega stratega in taktika. Užival je neomejeno zaupanje vsega članstva.

Najtežja in najodgovornejša vloga ga je čakala v okupaciji. Brez najmanjšega premišljanja ali omahovanja se je takoj od kraja priključil OF in dal na razpolago »Združenje«. V OF je zavzemal mesto deserarja, obveščevalca, sekretarja matičnega odbora in načelnika SNP, ki jo je organiziral v gledališču za pomoč in podporo družinam gledaliških članov, ki so odšli v partizane ali ki jih je okupator preganjal. Teh je bilo devedo do trinajst. 1942. so ga fašisti aretirali in zaprli, 1944 gestapo, 1945 pa politična policija.

Po osvoboditvi je bil eno leto predsednik sindikalne organizacije v gledališču. V njenem okviru je organiziral »samopomoč«, ki daje članom posojila in posmrtnino. Pri ustanovitvi Društva slovenskih dramskih umetnikov je aktivno sodeloval s svojo veliko društveno prakso pri vseh pripravljalnih delih in s praktičnimi nasveti pomagal premagovati začetne težave. V prvem odboru je bil podpredsednik, po smrti prvega predsednika I. Levjarja pa je postal predsednik društva. V tej funkciji ga je soglasno potrdil tudi zadnji občni zbor društva.

Drenovec praznuje 40-letnico dela v slovenskem gledališču. Brez pretiravanja, ki je ob tako redkih jubilejih nekako opravičljivo, če mislimo na konec poti in na slovo, pa moramo priznati, da izpričuje Drenovec zdravje in moč svoje generacije. Tak naj tudi ostane! Zgodovina slovenskega gledališča pa bo iz svojih najburnejših dni ohranila njegovo ime.

Ivan Jerman.

IGRALSKE VLOGE LOJZETA DRENOVCA

Sezona 1908—09

Schiller	Viljem Tell	Prvi konjik
Bisson	Dobri sodnik	Prvi stražar

Sezona 1909—10

Milčinski	Brat Sokol (Debut v dramat. šoli)	Kožuh
Nestroy	Utopljenca	Zelnikov hlapec
Zagažen	Strup	Slana, vaški fant
Jurčič-Govekar	Deseti brat	Dražarjev Francelj
Jurčič-Govekar	Rokovnjači	Bacek, rokovnjač
Somerset-		
Maugham	Jack Straw	Natakar
Raeder	Robert in Bertram	Klicar
Shakespeare	Julius Caesar	Pindarus, sluga Kasija
Shakespeare	Julius Caesar	Prvi meščan
Spicar	Miklova Zala	Janez, kmetski fant
Spicar	Miklova Zala	Hasan, vodja straž
Govekar	Martin Krpan	Abdul

OPERE IN OPERETE

D'Albert	Nižava	Župnik
Puccini	Tosca	Roberti, rabelj
Fall	Ločena žena	Urad. sluga v Makkumu

Sezona 1910—11

Medved	Kacijanar	Grof Blagaj
Medved	Kacijanar	Uskok
Lengyel	Tajfun	Inoze Hironari
Thoma	Lokalna železnica	Alojzij Mazi, knjigovez
Birinski	Moloh	Rolevič, revolucionar
Raupach	Mlinar in njegova hči	Mlinarski hlapec
Hennequin-		
Veber	Zakonske metode	Authime, natakar
Vojnovič	Ekvinokcij	Toni, pomagač pri Ledeniču
Croiset-Leblanc	Arsene Lupin	Alfred, sluga
pon. Somerset-		
Maugham	Jack Straw	Natakar
Görner	Sneguljčica in škratje	Bogdan, kraljevičev spremljevalec
Tolstoj-Bataille	Vstajenje	Kriljcov, izgnanec
Bolten-Baeckers	Trnjulčica	Kraljič
Hawel	Mati Skrb	Stavbnik Tribuč
Schiller	Marija Stuart	Okelli, Mortimerjev tovariš
Herczeg	Na dolovskem gradu	Dnevni korporal

Vrchlický

Noč na Karlštejnu

Pešek Hlavač, cesarjev
točaj

Blumenthal-
Kadelburg
Vojnovič
Mägerle
Govekar:
Kristan
Nestroy
Nestroy

Pri belem konjičku
Psyche
Grof Monte Christo
Šarivari
Samosvoj
Lumpacij Vagabund
Lumpacij Vagabund

dr. Ivan Zaletel
Sluga Woronske
Sluga
Jože, prvi natakár
Drugi kmet
Hilaris, sin Mistifaxa
Prvi strežaj pri Klopčiču

OPERA IN OPERETA

Weber
Puccini
Lehar
Lehar
Kalman
Albini
Fall
Lehar

Čarostrelec
Boheme
Knežna
Grof Luksemburški
Jesenski manever
Baron Trenk
Ločena žena
Vesela vdova

Lovec
Parpignol
Dimitrij, vodnik turistov
Henry Boulanger, slikar
Poročnik Elekes
Kavalir
Kronwevliet, ribič
Raoul de St. Brioche

Sezona 1911—12

pon. Hugo
Kristan
Schönherr
Nestroy
Strauss

Ruy Blas
Samosvoj
Zemlja
Talisman
Zlata skleda

Grof de Alba
2. kmet
Pastir-hlapče
Pavle, kmečki fant
Vodja deputacije iz
Barra

Grillparzer
Raupach
Špicar
Thoma

Sappho
Mlinar in njegova hči
Kralj Matjaž
Morala

Prvi kmet
Konrad
Kres
Hans Jakob Dobler,
literat

Sardou
Jelenc
Christmas
Görner
Shakespeare

Fedora
Vaška romantika
Milijonar
Sneguljčica
Vesele ženske wind-
sorske

Ivan, policist
Kmetiški fant
Tom Smiles, detektiv
Kraljevič

Finžgar
Sophokles
Engel-Horst
Cankar
Morre
Ibsen
Berr-Guillemant
Echegaray

Niša kri
Antigona
Vražji Rudi
Lepa Vida
Revček Andrejček
Zveza mladine
Milijon!
Blaznik ali svetnik

Limpel, Drobničev sluga
Rok, kmetiški sin
Starec
Kunc, uradnik
Prvi študent
Pavel, veliki hlapec
Erik
Alfred, policijski tajnik
Braulio, strežnik v
blaznici

pon. Nestroy
Hoffe
Kristan
Jurčič-Govekar

Lumpacij Vagabund
Mala harfenistka
Tovarna
Rokovnjači

Hilaris, sin Mistifaxa
Abraham, godbenik
Tovarniški delavec
Mulej, komisar

Tolstoj
Tolstoj

Zivi mrtvec
Zivi mrtvec

Korotkov, prijatelj Fedje
Mladi odvetnik

OPERETA

pon. Gilbert
Lehar
Millöcker

Sramežljiva Suzana
Grof Luksemburški
Dijak prosjak

Vivarel
Henry Boulanger, slikar
pl. Schweinitz, poročnik

Sezona 1912—13

OPERETA

Kalman

Jesenski manever

Poročnik Juričič

Sezona 1913—14

pon. Blumenthal-
Kadelburg
Morre
Costa

Martin Smola
Revček Andrejček
Brat Martin

Škrabar, knjigovodja
Pavel, veliki hlapec
Pepe, strugarski

Schöntan
Nušič
Blum-Foche
Zumpe-Krieg
Schönherr
Štolba
Buchbinder
Stroupežnicki

Ugrabljene Sabinke
Svet
Nervozne ženske
Navihanci
Zemlja
Na letovišču
Tretji eskadron
Naši bahači

pomočnik
Majsner, šolski sluga
Stojanović
Gospod
inž. Ignacij Okoren
Srednji hlapec
Franc, sluga
Poročnik Karel Huber
Tone, sin župana

Horst
Jurčič-Govekar
Laufs-Jakobi
Nestroy
Wied

Nebesa na zemlji
Deseti brat
Velika repatica
Lumpacij Vagabund
Stari paviljon

Dobovca
Jože, hlapec
Lovro Kvas
Fric, Trpotčev sin
Lim, mizarski pomočnik
Hother,

Jurčič-Govekar
Blumenthal-
Kadelburg
Govekar
Neal-Ferner
Nicodemi

Rokovnjači
Čez leto dni
Legionarji
Nevzdramljivi Izidor
Perjanica

Anettin zaročenec
Štefan Poljak

Dr. Franc Kovač
Joško Strnad
Celestin Junc
Edouard, Henryjev
prijatelj

Sezona 1918—19

Molière
Ogrinec
Sudermann
Perczynski
Vojnovič
Jurčič-Levstik
Samberk

Namišljeni bolnik
V Ljubljano jo dajmo!
Tiha sreča
Lahkomiselna sestra
Smrt majke Jugovičev
Tugomer
... ulica št. 15

Bonnefoi, notar
Dr. Snoj
Dangl
Vladislav
1. glasnik
Bojan
Vrabc

Hauptmann
Michaelis
Arnold-Bach
Bilhaud-
Hennequin
Mayo
Meško
Heyermans

Voznik Henschel
Revolucijska svatba
Spanska muha
Nelly Rozier
Moj bebi
Na smrt obsojeni?
Amnestija
(Kitschenbum)

Walter
Lasque
Gerlah
Lavurette
?
Ivan
Paznik

Sezona 1919—20 (Osijek)

pon. Vojnović
Molière
Lopez
Weiller
Freudenreich
Birinski
Tolstoj
Tučić

Smrt majke Jugovića
Skrtac
Ružni Ferante
V okviru zakona
Graničari
Moloh
Ana Karenina
Osloboditelji

1. glasnik
Cleant
Bartesi, odvjetnik
Rihard Gilder
Uljević
Fjodor
Vronski
Ljuben

OPERETA

Albini

Baron Trenk

Nikola

Sezona 1920—21 (Zagreb)

Vojnović
Vojnović
Wilde
Shakespeare
Njegoš
Korolija
Vojnović
Mars-Desvallières
Kosor
Freudenreich
pon. Nušić

Dubrovačka trilogija
Dubrovačka trilogija
Saloma
Ukročena goropadnica
Smrt Smailage Čengića
Zidanje Skadra
Ekvinokcio
Kakav otac, takav sin
Nepobedljiva ladja
Graničari
Svet

Gospar Vlagj
Grof Hans
Tigelin
4. sluga
Miloje Vukotić
5. argatin
3. mornar
Vivarel
Vjerenik
Graničar
Stojanović

(Ljubljana)

Molnar
Govekar
Galsworthy
Shaw
Nušić
Hauptmann

Bajka o volku
Mrákovi
Borba
Androklus in lev
Navaden človek
Elga

Poročnik Mikhal
Anže Kobè, gruntarjev
sin
Edgar Anthony
Metellus
Zarko
Oginski

OPERETA

Herve

Mam'zelle Nitouche

Gustav, častnik

Sezona 1921—22

Kosor
Jiranek

Požar strasti
Oče

Ilija
Jan, abiturient

pon. Galsworthy	Borba	Edgar Anthony
Kvapil	Princesa Pampeliška	Honza
Golia	Peterčkove poslednje sanje	Vratar
Shakespeare	Hamlet	Rozenkranc
pon. Nušić	Svet	Stojanović
Molière	Zlahtni meščan	Grof Dorante
Al. in O. Mrštik	Maryša	France, rekrut
Schiller	Marija Stuart	Grof Bellievre
Tavčar-Borštnik	Otok in struga	Lajtnant Leon
Molnar	Liliom	Drugi detektiv

Sezona 1922—23

pon. Molnar	Liliom	Drugi detektiv
pon. Molière	Namišljeni bolnik	Bennefoi, notar
Čapek	R. U. R.	Robot Primus
Maugham	Jack Straw	Lord Serlo
L. N. Tolstoj	Živi mrtvec	Mladi odvetnik
Görner	Krojaček-junaček	Rožmarinček
Golia	Peterčkove poslednje sanje	Poveljnik telesne straže
Büchner	Vojiček	Andrej
Medved	Za pravdo in srce	Erazem
Shakespeare	Othello	Ludovico
pon. Tavčar-Borštnik	Otok in struga	Lajtnant Leon
Ogrizović	Hasanaginica	Imotski kadi
Shakespeare	Kar hočete	Orsino
pon. Shakespeare	Hamlet	Rozenkranc
Wied	2 + 2 = 5	Jetniški duhovnik

Sezona 1923—24

pon. Medved	Za pravdo in srce	Erazem
pon. Shakespeare	Hamlet	Rozenkranc
pon. Shakespeare	Kar hočete	Orsino
pon. Wied	2 + 2 = 5	Jetniški duhovnik
Pregelj	Azazel	Joanan Cebedejev
Hebbel	Judit	Asirski duhovnik
pon. Vojnović	Smrt majke Jugovića	Prvi glasnik
pon. Görner	Krojaček-junaček	Rožmarinček
Nestroy	Danes bomo tiči	Drugovič
Ibsen	Gospa z morja	Lyngstrand
Milčinski	Mogočni prstan	Stanko
pon. Golia	Peterčkove poslednje sanje	Poveljnik telesne straže
Galsworthy	Golobček	Rory Megan
pon. Shakespeare	Othello	Ludovico
Shakespeare	Beneški trgovec	Lovrenco
pon. Molnar	Liliom	Drugi detektiv
Shaw	Cezar in Kleopatra	Apollodorus
Knoblauch	Faun	Cyril Overton
Jalen	Dom	Mlinarjev Lojze
Lenormand	Izgubljene duše	Predsednik sodišča

Leta 1924. poleti je gostoval v igralski skupini Polonce Juvanove v naslednjih igrah: Molnar: »Vrag«, Bernstein: »Tat«, Ogrinec: »V Ljubljano jo dajmo« v sledečih krajih: Celje, Vransko, Železna kapla, Krško, Slov. Gradec, Rogaška Slatina, Prevalje, Mežica, Dravograd, Gornja Radgona, Ljutomer, Murska Sobota, Dolnja Lendava, Žalec, Radeče, Konjice, Trbovlje, Novo mesto.

Sezona 1924—25

Glass-Klein	Firma PB	Starman
Rostand	Cyrano de Bergerac	Kristijan de Neuville
L. N. Tolstoj	Moč teme	Snubec
Pirandello	Šestero oseb išče avtorja	Član gledališča
Meško	Pri Hrastovih	Kmečki fant
pon. Shakespeare	Hamlet	Rozenkranc
Nušić	Sumljiva oseba	Djoka
Župančič	Veronika Deseniška	Vitez Ivan Sevničan
pon. Nestroy	Danes bomo tiči	Drugovič
Milčinski	Mogočni prstan	Stanko
Lah	Pepeluh	Drugi brat
pon. Shakespeare	Othello	Ludovico
Tucić	Golgota	Ljubimec
Aristofan-Breska	Lizistrata	Atenec
Benavente	Roka roko umiva	Harlekin
Nušić	Narodni poslanec	Dr. Ivković
Cankar	Pohujšanje v dolini šentflorjanski	Gost

Leta 1925. poleti se je udeležil turneje pod vodstvom Polonce Juvanove, kjer je sodeloval v naslednjih igrah: Nicodemi: »Scampolo«, Tucić: »Golgota«, Knoblauch: »Faun«, Halbe: »Mladost«, Golar: »Vdova Rošlinka«. Obiskali so: Vransko, Železno kaplo, Rogaška Slatina, Prevalje, Dravograd, Gornjo Radgona, Ljutomer, Mursko Soboto, Dolnja Lendava, Žalec, Slov. Gradec, Konjice, Novo mesto, Šoštanj, Slov. Bistrice, Brežice, Kamnik, Logatec.

Sezona 1925—26

Manners	Pegica mojega srca	Alaric
Shakespeare	Zimska pravljica	Dvornik
Milčinski	Krpan mlajši	Branko
Cankar	Za narodov blagor	Stebelce
Golar	Zapeljivka	Gost
Shaw	Obrt gospe Warrenove	Frank
Finžgar	Naša kri	Kmečki fant
Jurčič-Golia	Deseti brat	Marijan
Shakespeare	Kar hočete	Orsino
Nicodemi	Scampolo	Tito
Dostojevski	Idiot	Ivan Fjodorovič
pon. Galsworthy	Borba	Edgar Anthony
Cankar	Jakob Ruda	Koželj

OPERETE

Kalman	Grofica Marica	Grof Tasilo
--------	----------------	-------------

Sezona 1926—27

Cankar	Hlapci	Zdravnik
Hilbert	Drugi breg	Inž. Havel
Molière	Skopuh	Kleant
Shakespeare	Macbeth	Don Albain
pon. Golia	Peterčkove poslednje sanje	Poveljnik telesne straže
Wilde	Pahljača	
	lady Windermere	Mr. Dumby
pon. Nestroy	Danes bomo tiči	Drugovič
Nestroy	Lumpacij vagabundus	Gospod Frfolja
pon. Shakespeare	Hamlet	Rozenkranc
pon. Büchner	Vojček	Andrej
Shakespeare	Mnogo hrupa za nič	Baltazar
Engel	Večni mladenič	Luigi Bartoli

OPERETA

pon. Kalman	Grofica Marica	Grof Tasilo
Nedbal	Poljska kri	Grof Boleslav Baranjski
Strauss	Terezina	Didier, grof Lavalette
Granichstarden	Orlov	Aleksander

Sezona 1927—28

Bernauer- Osterreicher	Vrt Eden	Knez Ebensmark
pon. Shakespeare	Mnogo hrupa za nič	Baltazar
Engel	Večni mladenič	Luigi Bartoli
Shakespeare	Ukročena trmoglavka	Hortensio
Wilde	Idealni soprog	Mr. Montford
Cankar- Skrbinšek	Hlapec Jernej in njegova pravica	Svak
pon. Shakespeare	Hamlet	Rozenkranc
pon. Golia	Peterčkove poslednje sanje	Poveljnik telesne straže
pon. Nestroy	Danes bomo tiči	Drugovič
pon. Rostand	Cyrano de Bergerac	Kristjan de Neuville
Gregorin- Tominec	INRI	Longin
Cerkvenik	Roka pravice	Zagovornik gospoda načelnika
Brod-Reiman	Dobri vojak Švejk	Kadet Biegler
pon. Zupančič	Veronika Deseniška	Vitez Ivan Sevničar

OPERA IN OPERETA

pon. Nedbal	Poljska kri	Grof Boleslav Baranjski
pon. Kalman	Grofica Marica	Grof Tasilo
Prokofjev	Zaljubljen v tri oranže	Čudak
Brammer- Grünwald	Bajadera	Princ Radjami
Hirski	Zmagovalka oceana	Lucien
Edwards	Lady X	Lord Shelley

Puccini
Kalman

Dekle z zlatega zapada
Čardaška kneginja

Trin
Edwin Roland

Sezona 1928—29

pon. Brod-Reimann
Shakespeare
Jager
pon. Shakespeare
pon. Golia

Dobri vojak Švejk
Romeo in Julija
Kukuli
Ukročena trimoglavka
Peterčkove poslednje
sanje

Kadet Briegler
Baltazar, Romeov sluga
Guy
Hortensio
Poveljnik telesne straže

OPERA IN OPERETA

pon. Kalman
pon. Nedbal
pon. Kalman
pon. Brammer-
Grünwald
Suppée
Osterc
pon. Prokofjev
Schubert-Berté
Mozart
Lehar

Strauss
Kogoj
Musorgski

Čardaška kneginja
Poljska kri
Grofica Marica

Bajadera
Boccaccio
Iz komične opere
Zaljubljen v tri oranže
Pri treh mladenkah
Beg iz Seraja
Grof Luksemburški

Cigan baron
Črne maske
Boris Godunov

Edwin Roland
Grof Boleslav Baranjski
Grof Tasilo

Radjami
Pietro, palermski princ
Charvalu
Čudak
Baron Schöber
Selim paša
Renée, grof
Luksemburški
Otokar
Pajk
Bojar

Sezona 1929—30

OPERA IN OPERETA

Weinberger
Hervé
pon. Schubert-Berté
pon. Lehar

Strauss
pon. Kalman
Zeller
pon. Nedbal
Puccini
Strauss
pon. Kogoj
pon. Strauss
Fall
Wagner

Švanda Dudak
Mam'zelle Nitouche
Pri treh mladenkah
Grof Luksemburški

Beneška noč
Grofica Marica
Tičar
Poljska kri
Boheme
Netopir
Črne maske
Cigan baron
Dolarska princesa
Lohengrin

Krvnik
Fernand de Chaplateux
Baron Schöber
Renée, grof
Luksemburški
Carawello
Grof Tasilo
Adam
Grof Boleslav Baranjski
Alcindor
Alfred
Pajk
Otokar
Hans
Kraljev glasnik

Sezona 1930—31

OPERA IN OPERETA:

pon. Kalman
pon. Wagner

Grofica Marica
Lohengrin

Grof Tasilo
Kraljev glasnik

pon. Zeller	Tičar	Adam
pon. Fall	Dolarska princeza	Hans
pon. Lehar	Grof Luksemburški	Renée, grof
		Luksemburški
pon. Schubert-Berte	Pri treh mladenkah	Baron Schober
Verdi	Moč usode	Delavec
Andrew	La Mascotte	Princ Fritellini
pon. Puccini	La Boheme	Alcindor
pon. Musorgski	Boris Godunov	Bojar
Zajec	Nikola Šubić Zrinjski	Timoleon
Safranek-Kavič	Figurine	Slikar
Millöcker	Dijak prosjak	Jan Janicki
Weinberger	Švanda Dudak	Krvnik
Rimski-Korsakov	Sneguročka	Gozdni duh
Kalman	Vijolica z Montmartra	Flirimont Hervé

Sezona 1931—32

Blumenthal-	Pri belem konjičku	Matevž
Kadelburg	Trije vaški svetniki	Janez Baptist Hrastar
Real-Ferner	Zapravljivec	Gospod Grom
Raimund	Arsene Lupin	George
Croisset-Leblanc	Peterčkove posl. sanje	Poveljnik telesne straže
pon. Golia	Revna kot cerkvena miš	Baron Franc pl. Ulrich
Fodor	Nekdo	Robert
Molnar	Vzrok	Gospod
Frank	Jubilej	dr. Grgur
Milošević	Gospoda Glembajevi	Polkovnik
Krleža	Kar hočete	Sebastijan
Shakespeare		

Sezona 1932—33

Hoffmansthal	Slehernik	Slehernikov družnik
Kreft	Celjski grofje	Eneas Silv. Piccolomini
Dostojevski-		
Krasnopoljski	Zločin in kazen	Častnik
Bartol	Lopez	Ferridan
Zuckmayer	Veseli vinograd	Štrek
Merežkovskij	Carjevič Aleksej	Knez Vasilij Dolgoruki
pon. Shakespeare	Kar hočete	Sebastijan
Vomberger	Voda	Martin
Berkeley	Dopust na Francoskem	Poročnik G. Groham
Yaets	Gospa Cathllena	Drugi kmet
Shakespeare	Hamlet	Osric
Gregorin-Tominec	INRI	Slepi Bartinej
Molière	Tartuffe	Valer

Sezona 1933—34

Shakespeare	Komedija zmešnjav	Baltazar, trgovec
Shaw	Sv. Ivana	Gilles de Rais
Feldman	Zajec	Arpad Gereselyi

pon. Shakespeare
pon. Molière
Golia

pon. Golia
Engel-Horst
Lichtenberg

Finžgar
Tavčar
Nušić

pon. Krleža

pon. Gregorin-Tominec
Ortner
Galsworthy
Kostov

Hamlet
Tartuffe
Kulturna prireditelj
v Žabji mlaki
Peterčkove posl. sanje
Raj potepuhov
Kariera kancelista
Vinziga
Divji lovec
Visoška kronika
Beograd nekdanj in
sedaj
Gospoda Glembajevi
INRI
Mojster Anton Hit
Družba
Goljemanov

Osric
Valer

Glavar
Poveljnik telesne straže
dr. Zenko Tropina

Alcaly de Buertes
Lisjakov Gašper
Sosed Debeljak

Gospod Toša
Polkovnik
Slepi Bartinej
Konjski hlapec
Lord St. Erth
Kirčev

Sezona 1934—35

Rostand
Achar

Raort

pon. Golia
pon. Golia

Frank

Niccodemi
Goldoni
Shakespeare
Gregorin
Vombergar

Orlič
Migo, dekle z Mont-
parnasa
Vaterloo
Peterčkove posl. sanje
Prireditelj v Črni
mlaki
Vihar v kozarcu
Scampolo
Sluga dveh gospodov
Beneški trgovec
V času obiskanja
Zlato tele

Tiburce de Lorget

Rodriguez
Bursz Burszanski
Poveljnik telesne straže

Glavar
Quilling, izdajatelj
»Večerne pošte«
Julio Bernini
dr. Lombardo
Salarino
Stotnik Petronij
Löschnigg Franc

Sezona 1935—36

Begović
pon. Frank

Dregely

Bahr
Real-Ferner
Bulgakov

Vesnić
pon. Kostov
Nušić
Nušić
Werfel
Gregorin
Ostrovski
Besier

Med včeraj in jutri
Vihar v kozarcu
Frak ali od krojačka
do ministra
Otroci
Trije vaški svetniki
Molière
Gospodski dom
Goljemanov
Pot okoli sveta
Pot okoli sveta
Juarez in Maksimilijan
V času obiskanja
Gozd
Tiran

dr. Boris Stankov
Quilling, izdajatelj
»Večerne pošte«

Niko pl. Zimko
dr. Konrad
Janez Baptist Hrastar
Marquis d'Orsigni
Stevan Kostić
Kirčev
Sava Cvetković
Jan Ci, Kitajec
Clark
Stotnik Petronij
Bulanov
George

OPERETA

Veinberger

Aprobo, kaj dela
Andula

Ferry

Sezona 1936—37

Cankar
Begočič

Za narodov blagor
Tudi Lela bo nosila
klobuk

Stebelce

Labiche
Langer
Zerkaulen
Gregorin
Hodge-Siercka
Nušič
Fodor
Merežkovskij
Anderson-
Stallings
Rostand

Florentinski slarnik
Konjeniška patrola
Korajža velja
Kralj z neba
Dež in vihar
Dr.
Matura
Peter in Aleksej

Študent Bare
Achille d' Rosalba
Nedbal
Krojač Muc
Publij Sulpicij Kvirinij
Roger Cole
Milorad
dr. Branko Vidovič
Knez Vasilij Dolgorukij

Rivala
Cyrano de Bergerac

Cunningham
Valvert

OPERETA

Schubert-Berte
Jankovec

Pri treh mladenkah
Veseli studenček
(Proslava 25-letnice)

Grof Scharntorf
Janko Rogel

Sezona 1937—38

pon. Shakespeare
Fodor
Pahor
Goy-Brecht
pon. Nušič
Petrovič
Golja
Čapek
pon. Golja
Steicher
Nušič

Julij Cezar
Matura
Viničarji
Beraška opera
Dr.
Vozel
Princesa in pastirček
Bela bolezen
Peterčkove posl. sanje
Zadrega nad zadrego
Pokojnik

Deci Brut
dr. Branko Vidovič
Ravnatelj Slokan
Walter Cmeriha
Milorad
Peter
Tretji veteran
Asistent
Poveljnik telesne straže
Franc
Milan Novakovič

OPERETA

pon. Schubert-Berte
Parma-Balatka

Pri treh mladenkah
Amaconke

Grof Scharntorf
Grof Falkenstein

Sezona 1938—39

Tolstoj
Finžgar
Wuolijoki
Molière
Golja
pon. Gregorin

Car Fjodor
Veriga
Žene na Niskavuoriju
Izsiljena ženitev
Dobrudža
Kralj z neba

Knez Mstislavski,
vojskovodja
Janez
Lekarnar
Lycaste
Poročnik Bronar
Publij Sulpicij Kvirinij

Kästner
Pirandello
Piskor
Bekeffi
Bevk

Pikica in Tonček
Kaj je resnica
Velika skušnjava
Neopravičena ura
Partija šaha

Vražji Marko
Komisar Centuri
Bogdan
Rihard Härdtel, odvetnik
Edo Gale

OPERETA

Jiranek

Vse za šalo

Konzul Sveder

Sezona 1939—40

pon. Piskor
Medved

pon. Bekeffi
Shaw
Lenger

pon. Kästner

pon. Wuolijoki

pon. Golia

pon. Bevk
Courteline
pon. Golia

Linhart
Lenormand
Herczeg
Smole
Gogolj

pon. Shakespeare

pon. Nestroy
Finžgar

Velika skušnjava
Kacijanar
Neopravičena ura
Hudičev učenec
Številka 72-ta
Pikica in Tonček
Žene na Niskavuoriju
Princesa in pastirček
Partija šaha
Boubouroch
Peterčkove poslednje
sanje
Shupanova Mizka
Strahopetec
Severna lisica
Varh
Revizor
Hamlet
Danes bomo tiči
Naša kri

Bogdan
Grof Nikolaj Zrinjski
Rihard Härdtel
Major Swindou
Duhovník
Vražji Marko
Lekarnar
Tretji veteran
Edo Gale
André

Poveljnik telesne straže
Tulpenheim
Plesalec Štefan
Baron Trill
Gospod Serče
Luka Lukič Hlopov
Rozenkranc
Mirko Drugovič
Luis Renard

OPERETA

pon. Jiranek

Vse za šalo

Konzul Sveder

Sezona 1940—41

Shakespeare
pon. Gogolj

Milčinski

pon. Bekeffi

Burnettova

pon. Golia

Schönthan

Nušić

pon. Herczeg

pon. Shakespeare

Camasio-Oxilija

pon. Wuolijoki

Romeo in Julija
Revizor
Cigani
Neopravičena ura
Mali lord
Princeska in pastirček
Ugrabljene Sabinke

Protekcija
Severna lisica
Komedija zmešnjav
Bog z vami, mlada leta
Žene na Niskavuoriju

Plemič Paris
Luka Lukič Hlopov
Avskultant Zajec
Odvetnik Härdtel
Odvetnik Havisham
Tretji veteran
Brumen, imenovan
Zvezdan
Koncipijent Gjurič
Baron Trill
Baltazar
Carlo
Lekarnar

Sezona 1941—42

Alessi
Jalen

Katarina Medičejska
Dom

Henrik Kondejski
Mlinarjev Lojze

pon. Golia
 pon. Burnettova
 pon. Golia
 •
 pon. Camasio-Oxilia
 Govekar
 Cailavet-de
 Flera-Rey
 Golia
 Shakespeare

Princeska in pastirček
 Mali lord
 Peterčkove poslednje
 sanje
 Bog z vami, mlada leta
 Rokovnjači
 Lepa pustolovščina
 Jurček
 Romeo in Julija

Tretji veteran
 Odvetnik Havisham
 Poveljnik telesne straže
 Carlo
 dr. Janez Burger
 Grof de Guzon
 Matevž
 Plemič Paris

OPERETA

Suppé

Boccaccio

Pietro, palermski princ

Sezona 1942—43

pon. Burnettova
 Meano
 Jurčič-Golia
 pon. Shakespeare
 Golia
 Golar
 pon. Golia

Mali lord
 Večno mlada Saloma
 Deseti brat
 Hamlet
 Princeska in pastirček
 Ples v Trnovem
 Peterčkove poslednje
 sanje
 Veliki mož
 V Ljubljano jo dajmo
 V času obiskanja

Odvetnik Havisham
 General Tulij Kasij
 Lovro Kvas
 Rozenkranc
 Glavar
 Lojze

Prener
 pon. Ogrinec
 Gregorin

Poveljnik telesne straže
 Mogočnik, sin bogataša
 dr. Snoj
 Stotnik Petronij

OPERETA

pon. Suppé

Boccaccio

Pietro, palermski princ

Sezona 1943—44

pon. Jurčič-Golia
 pon. Ogrinec
 pon. Prener
 Ibsen

Deseti brat
 V Ljubljano jo dajmo
 Veliki mož
 Normanski junaki

Lovro Kvas
 dr. Snoj
 Mogočnik, sin bogataša
 Sigurd Silni, pomorski
 kralj

Forster

Robinzon ne sme
 umreti

Gospod v zlatordeči
 obrobjeni suknji

Fodor

Matura

dr. Štefan Dvornik,
 ravnatelj

Anzengruber

Slaba vest

Štefan, veliki hlapec

Pregelj

Azazel

Drugi molivec

pon. Schönherr

Zemlja

Srednji hlapec

OPERETA

pon. Strauss

Netopir

Princ Orlovski

Sezona 1944—45

pon. Fodor

Matura

dr. Štefan Dvornik,
 ravnatelj

pon. Shakespeare
 Svoboda
 Lagerlöf

Kar hočete
 Poslednji mož
 Gösta Berling

Orsino, vojvoda silirski
 dr. Gaberšek
 Polkovnik Beerencrutz

OPERETA

Lehar

Paganini

Knez Felice Bacciochi

Sezona 1945—46

Cankar
pon. Nušić
Golja
Shakespeare
Torkar

Za narodov blagor
Pokojnik
Triglavska bajka
Zimska pravljica
Velika preizkušnja

Aleksej pl. Gornik
Milan Novaković
Oče Sever
Camillo
Lambert, rezervni
poročnik

Sezona 1946—47

Kreft
Vodopianov-
Laptev
Car-Emin
Ostrovski

Velika puntarija
Družinska sreča
Na straži
Še tak lisjak se
nazadnje ujame
Miklova Zala

Simon Keglevič, vitez
Jakov Saveljevič
Beljajkov
Kapitan Roko

Žižek

Ivan Ivanjč Gorodulin
Miklov Marko, turški
ujetnik

Simonov

Rusko vprašanje

Preston, urednik

Sezona 1947—48

pon. Simonov
pon. Žižek

Rusko vprašanje
Miklova Zala

Preston, urednik
Miklov Marko, turški
ujetnik

Levstik-Kreft
Nušić

Tugomer
Gospa ministrica

Batog
dr. Ninković, sekretar
ministra
Policijski uradnik

Molière
pon. Ostrovski

Tartuffe
Še tak lisjak se
nazadnje ujame
Vrnitev Blažonovih
Sola za obrekovanje
Za srečo tistih, ki so
na morju

Ivan Ivanjč Gorodulin
Kofol
Sir Oliver Surface

Bor
Sheridan
Lavrenjev

Šubin, kapitan korvete

Sezona 1948—49

pon. Molière
pon. Sheridan
pon. Levstik-Kreft
Kreft
Petrov
Pucova
Cankar
pon. Shakespeare
Gribojedov

Tartuffe
Sola za obrekovanje
Tugomer
Krajnski komedijanti
Otok miru
Ogenj in pepel
Hlapci
Hamlet
Gorje pametnemu

Policijski uradnik
Sir Oliver Surface
Batog
Grof Hohenwart
Mister Robert Simpson
dr. Sonc, zdravnik
Kmet
Rozenkranc
G. N.

Sezona 1949—50

pon. Cankar
pon. Cankar

Hlapci
Za narodov blagor

Kmet
Pl. Gornik

pon. Kreft	Krajnski komedijanti	Grof Hohenwart
Shakespeare	Kralj Lear	Vojvoda burgundski
Calderon	Dama-škrat	Don Juan de Toledo
pon. Gribojedov	Gorje pametnemu	G. N.
Ostrovski	Goreče srce	Tretji meščan
Kraigher	Školjka	dr. Lubin, advokat
Goethe	Egmont	Gomez

Sezona 1950—51

pon. Kraigher	Školjka	dr. Lubin, advokat
pon. Calderon	Dama-škrat	Don Juan de Toledo
pon. Goethe	Egmont	Gomez
Krleža	Vučjak	Prvi urednik
Jonson-Zweig	Volpone	Poglavar zbirov
Ibsen	Stebri družbe	Sandstad

Sezona 1951—52

Ibsen	Stebri družbe	Sandstad
Kanin	Čez noč rojena	Pomočnik ravnatelja
pon. Kreft	Krajnski komedijanti	Grof Hohenwart

Drenovec je igral v zgoraj navedenih odrskih delih 529 vlog, kakor kažejo naslednji statistični podatki:

	Novih vlog:	Ponovitev:	Skupaj:
v drami	347	98	445
v operi	18	5	23
v opereti	39	22	61
Skupno	404	125	529

*L. Drenovec kot gestapovec iz filma
»V gorah Jugoslavije«*

KREFTOVI »KOMEDIJANTI«

*Kreftove zgodovinske igre in družbene komedije
so najzrelejši vzpon sodobne slovenske dramatike.*

Dušan Moravec

Pred tremi leti so Kreftovi »Komedijanti« po čudnih, hudih in dolgih homatijah le doživeli krstno predstavo. Občinstvo jih je navdušeno sprejelo. S Cankarjevimi »Hlapci« vred so bili skozi dve sezoni hrbtnica repertoarja slovenske Drame.

*

Obdobje slovenskega preporoda je za slovenskega oblikovalca prebogato skladišče najdragocenejših surovin, ki pa so ostale skoraj neizkoriščene. Dotaknili so se ga le redki tretjerazredni pisci (Lah, Malovrh, Faturjeva, vrsta pesnikov-prigodničarjev iz druge polovice prejšnjega stoletja), ki pa so se zadovoljili zgolj z več ali manj zanimivo in običajno skonstruirano fabulo, idejna, zgodovinska in umetniško-človeška plat pa ni prodrla solidne mrežnice njihovih snovanj.

Tako pomembna vzgojna epoha slovenskega življenja ni mogla nasičevati in krečiti omahljivega duha našega rodu, ki more in mora brsteti in uspevati le na osnovi najčistejših hotenj in vzpodbud preteklosti. Umetniška rekonstrukcija tistega časa in njegovih ljudi pa je bila potrebna še toliko bolj, ker razen Linhartovih dveh gledaliških komadov nimamo nobenih »vrednih del«, ki nam Vodnikovo, iz njegove svetniške skromnosti porojeno upanje, da bo ostal po njem vsaj spomin, zveni dokaj platonično.

Že samo poskusno tipanje v ta ali oni košček takratnega sveta nas napolni s tisto najvišjo radostjo, ki je nujna posledica polnih dognanj in spoznanj. Naravnost nerazumljiva je na primer Linhartova predrznost: sam, brez varnega zaledja, ki ga vedno predstavlja ljudstvo, nastopi proti fevdalnemu sistemu in se bori za pravice tlačnega naroda. Sicer res nujno — naše ljudstvo se je tedaj v celoti zbralo v enem samem, najnižjem razredu — vendar na podlagi realne analize takratne družbene stvarnosti, ki jo je zmogla samo njegova do dna pronicajoča misel, zavzame mesto prvega revolucionarja v Evropi. Drugi, Vodnik, ni bil nič kaj darovit. Veseli kaplan, ki se je kot mnogi prerodniki učil pri čebelah (P. P. Glavar, Kuralt), je bil samo neutrudljivo marljiv praktik. In samo takega moža smo takrat potrebovali. Treba je bilo premagati malodušnost ubogega ljudstva, ki je z grozo dan za dnem opazovalo, kako ga trojni val tujstva oblastno naganja v jedro slovenskega ozemlja, kjer že preži neizprosna smrt. Treba je bilo ljudstvu dokazati, da njegov jezik ni jezik hlapcev in dekel, pač pa jezik petja in vriskanja. Treba je bilo ljudstvo dvigniti, poučiti, čisto enostavno rešiti, ohraniti in izoblikovati ga, da bo nekoč v družbi narodov opravilo tisto poslanstvo, ki ga mora opraviti, če hoče opravičiti svoj obstoj. Vse to je v polni mri izvršil. Lepo porcijo malodušnosti je pregnal, ko je svojim, od vseh zapuščenim Kranjcem razodel, da niso osamljeni, da so člani velike slovanske družine, ki jo vodi mogočni rusovski narod. Ponos je najel naše ljudi, ko so v Vodnikovi posvetni pesmi dobili dokaz, da naš jezik le ni samo za hlevsko rabo. »Zadovoljni Kranjci« je vraževernemu ljudstvu vlil obilo zaupanja v ustvarjajočo in vse uravnavaajočo silo rok in duha. »Lublanske Novice« so tirale naše ljudi v bahavo samozavest, da imamo nekaj, kar si lahko privoščijo samo imenitnejši, močnejši narodi. »Kuharske bukve« so reševale zdravje, dajale moč in odpravljele skorbut, ki ga je povzročalo večno natepa-

vanje soka. Priročnik za babice je rešil pomemben odstotek mladih generacij. In končno: njegove šolske knjige in pratike so budile že dremajočo narodovo dušo. Tretji, naš prelepi baron, ki ga je naši kulturi dala slovenska mati, je prvega pridobil za slovenstvo, drugega pa pri njegovem delu učil in usmerjal. Takrat Ljubljana že zdavnaj ni bila kulturno žarišče Slovencev. To žarišče je bilo skromnejše, a polno toplotnih energij: vzplamtelo je v Zoisovi hiši. In Zois je nalagal polena, ki niso bila preveč poceni.

To je samo drobna analiza treh prerodnikov. Njihovo delo — razen Linhartovega — nima umetniške cene, toda samo pero resničnega umetnika jih lahko do kraja označi. Saj so se približali tisti človeški polnosti in žlahtnosti, ki je — realizirana v človeku — že sama na sebi najvišja umetnost. De'lo teh nikdar dovolj poznanih in cenjenih puščavnikov, ki so pripravljali pot geniju, je prvi pravično ocenil genij sam, ki jim je z nezmotljivo jasnovidnostjo in do kraja točnim vrednotenjem svojega, preteklega in bodočega obdobja slovenskega rodu postavil najlepši spomenik.

Vsem trem je Prešeren posvetil mnogo pozornosti. Zoisa imenuje biser, Linhartovim prizadevanjem za slovensko gledališče in zgodovino zagotovi nesmrtnost, Vodnika pa v daljši pesmi primerja z nesmrtnim ptičem Fenisom, ki obnavlja svojo nesmrtno mladost v goreči grmadi prizadevno nabranih žlahtnih zelišč, kadila in dišečih trav, teh prispodobah Vodnikovega dragocenega vsestranskega pehanja, v katerih se je do kraja izčrpal za ljudstvo in prav zato — čeprav brez umetniških kvalitete — postal član umetniške zadruge nesmrtnikov. Prešernova ocena je presenetljivo točna in prijateljsko velikodušna: mojster soneta v tej pesmi ubere preprosti ritem veselega meniha.

Dr. Bratko Kreft, drugi, ki je doslej edini za Prešernom v umetniški obliki pravično ocenil slovenske prerodnike, je v vzgledih, ki so nam jih dali, dobil dovolj snovi za izoblikovanje »šentanu resnega opominovanja, da ima vsako potepeljne nekje svoj konec«, za izoblikovanje velike slovenske peticije in brez dvoma *najmočnejše odrske manifestacije slovenstva vse od Ivana Cankarja sem*. To izjavo je prav lahko vzdržati, saj v Kreftovi umetnini najdemo osnovne ideje slovenskih genijev, to se pravi ideje slovenskega naroda tolikokrat in tako močno postavljene, da jih ni mogoče preslišati.

Analiza Prešernovih pesmi kaže, da so te pesmi najprej manifestacija osebnosti in klicanje dobrega človeka, da je v njih ostra zahteva po upoštevanju in spoštovanju poštenega iskanja, hotenja in trpljenja. Pomislimo samo na stih v veseli nagrobnici Andreju Smoletu: »Bojga srca ni imela Ljubljana«, na poslednjo in gotovo najmočnejše akcentuirano kitico v Zdravljici, kjer poet napije tistim, ki dobro v srcu mislijo, na trpko ugotovitev, »da človek toliko velja, kar plača«, na obilico sonetov, ki so najstrahotnejši krik poštenega srca, ki so ga obmetali z blaom. Takoj za osebno problematiko je Prešeren reševal vprašanja svobode in bodočnosti svojega rodu, to vprašanje razširil na veliko vrednoto sožitja vseh narodov in vsega osvobojenega človeštva in se končno povzpел do velike vizije politične in socialne osvoboditve človeka, naroda in slovenstva. Cankar, ki je po svojih stremiljenjih Prešernov dvojnik — saj sta oba genija istega naroda — je vse te, v svojih delih neprestano ponavljajoče se ideje strnil v izpovedi svoje življenjske vere: da nekoč ne bo vstal samo človek in ne samo narod, vstalo bo vse človeštvo, prerajeno in očiščeno. Levstik se bori za iste cilje in celo pri Trubarju kaj lahko najdemo vse te tri elemente. Končno je narod sam v najbolj usodnih letih svojega obstoja, v svojem poslednjem uporniškem gibanju dokazal pravilnost hotenj svojih najboljših sinov, ki

se je pognal v boj za staro pravdo: za svobodo posameznika, naroda in vsega človeštva.

V Krefтови komediji je prva zgoraj omenjenih idej v Zoisovi, Linhartovi in Vodnikovi figuri naravnost poosebljena in blaga človečnost vseh treh izziva spontano čudenje tujcev, ki izjavljajo o Linhartu, da je adorable, o Zoisu pa da je »ena toku fejest fant«, medtem ko Vodnikova vedra preprostost spremeni škofovo ukazovalnost v blagohotno naklonjenost. Vsi — fevdalec Zois, frajgajster Linhart, toplo čuteči janzenist Japel, »preblečeni menišk« Vodnik in prav vsi ostali iz Zoisove kompanije — so tako žlahtno človeški, da izzovejo pristržno izjavo elegantnega škofa Brigide: »Življenje je vunder tako lepa inu luštna, če so tudi človeki luštni!«

Druga ideja se zrcali v navdušenosti vseh nastopajočih prerodnikov za očinu duželo, pa naj je to v prepiru, ki ga vodi Linhart z grofom Hohenwartom ali v Zoisovih pretresljivo toplih izjavah.

Vsema za srečo vseh ljudi, demokratičnost in humanizem Zoisovcev osmeši grofa Hohenwarta in njegovo šovinistično gledanje. »Vsi smo ljudje«, pravi Japel, Zois pa se, ko protestira proti grofovi izjavi, češ da je slovenskih jezik govornica »des gemeinen Volkes« povzpne do veličastne izjave: »Jest lubim to špraho, kir je špraha moje lube matere! Naša velika skerb je inu ostane, de jo na noge spravimo ino toku imenitno sturimo, de bo tudi v bukvah vse lepote, kuanšti inu vučenosti tiga svejta vun povedati mogla. Pole ne bo več beseda tiga gmajn volka, kateri nam služiti more, temuč beseda taistega velikega duha, kateri vse ludi tiga svejta v enu lepši življenje perpelati more.«

Trditve, da je Kreftova komedija najmočnejša odrska manifestacija slovenstva vse od Cankarja sem, pa drži še bolj v tistem hipu, ko smo prepričani o Kreftovi umetniški sili, o njegovi zmožnosti prisluškovanja, elementarnega videnja in beleženja najsubtilnejših utripov slovenskega duha, o njegovem intuitivnem spoznavanju naše problematike v preteklosti, sedanjosti in bodočnosti, o njegovih sposobnostih razodevanja še nerazodetega, o njegovem do kraja slovenskem in človeškem bistvu. »Še eno krajnsko,« govori Matiček v sanjah, »lepu prosim! Še eno krajnsko! Jest ne lubim obene druge: samo krajnsko! Tok nejd dajo no, signorina! Nej ne bojo toku terdoserčni koker en Turk! Ce očejo, tudi pred njih na kolena padem!« To ni Matiček! To je osamljeno, celo v sanjah lepote žejno ljudstvo. Zois se pojavi z veličastnim tekstom: »Luči, več luči!« Težko bi mogel kdo učinkoviteje predstaviti Zoisu, vodnika prosvetlilske dobe. Hkrati pa je v tem vzkliku izraženo večno hotenje slovenskega človeka po soncu, luči in svetlobi na eni in mržnjo do teme in noči ter do vsega tistega, kar se rodi, če ni sonca: dežja, vlage, plesni, blata na drugi strani. (Prim. Prešernovo in Cankarjevo delo!) Ista težnja preveva Linhartu, ki izjavlja: »Po luči hrepenim, po nji roke stegujem, kir jo vidim. O, tukaj pak je vse prezaparčenu, zamegleno, černu!« Primerjajmo še prizor, ko se Vodnik iz snežnega viharja zateče med komedijante in ves srečen izjavlja: »Koku je lepu toplu per vas!« Kako je že zapisal Prešeren: »Viharjev jeznih mrzle domačije.«

V ospredju našega celotnega življenja stoji podoba slovenske matere in raste v specifično slovenski ženski lik, ki je pomembnejši in dragocenejši kakor Dantejeva Beatrice, gospe trubadurjev in viteзов. Shakespeareova Julija, Flaubertova Madame in Wildejeva Saloma. To je lik »svetnice-mučenice«, tedaj človeško polna in s tem umetniška osebnost, ki neznatna in sramežljivo skrita z nepremagljivo silo ljubezni smotno ureja naše duhovno in telesno življenje. Njena skromna kamra ni bila nikoli literarni salon, pa vendar iz vseh slovenskih umetnin veje njen dih, medtem ko je parfum »smečnih precioz« že zdavnaj

izpuhtel. Predvsem ona je bila, ki nam je Linhart, Zoisa, Prešerna in Cankarja tudi duhovno rodila. Kreft to ve. V »Komedijantih« jo neprestano čutimo, njena milina greje Zoisovo hišo in strezni pijane razgrajače. Čutimo jo še potem, ko je že mrtva (III. dej.). Iz Zoisovih oči, ki gledajo prvo slovensko predstavo, se smehlja. Zois neprestano govori o nji. Priznava, da ga je ona — po očetu tujca — pridobila za slovenstvo, ga vzgojila v oskrbnika duhovnega bogastva njenega kajžarskega rodu: »Jest lubim to špraho, *kir* je špraha moje lube matere« in »Dokler bo bilu moje *krajnsku serce*, *kateriga sim po materi erbal*, toku doľgu bom z vami inu z vsemi Krajnci, kateri z delam svojo duželo gori povzdigniti očejo!« Ona ga je bodrila in vodila, ko se je boril z ovirami, ki so slovenskemu ljudstvu zapirale pot k luči, ko se ga je pollašalo malodušje in ga motila skušnjava, da bi pustil nehvaležno delo in zaživel zase: »Moja mati je na smert bolna inu me je prosila, de nej bom pameten.« Na smrt bolna Prešernova mati pa v pismu s Koroškega prosi Franceta: »Tudi zdej svojo reč prav obrni!« Cankar je prebedel mnogo noči ob vzglavju umirajoče matere, ki ga je rotila, naj ne veruje tuji učenosti. Umrla pa je z nasmehom. Saj je vedela, da je njen Ivan ne bo pozabil, da bo tudi on svojo reč prav obrnil.

Scena z vinom in Repičevo modrovanje ob njem so uspela analiza slovenske psihe. Vino je naravnost duhovna potreba slovenskih ljudi, ki jih iz bede, ponižanja in strahu dvigne v lepši svet sreče, ponosa in poguma. Repič mora najprej piti, šele potem bo lahko igral, saj sta se šele po pitju »Repič inu Glažek skuzi dolensko černino v eno dušo inu telo zliła«. Šele po pitju izpove Repič svoj manifest: »Zdej gremo, de pukažemo, kaj Krajnci zmoremo, če skupej stopimo!«

Ponosno se Linhart posmehuje bednemu in smešnemu intrigiranju nadutega nemškega grofa, ko točno ve, da toliko sanjani čas nekoč gotovo pride: »Mene je kar po trebuhu zvijalu!« (Prim. Smole—Čopu: »Tem smešnim Athenienzarjem sem se moral s celmo trebam smejat!« Cankar: »Ta burka traja že tisoč let!«)

Kreft tako točno občuti bližnje sorodstvo naših največjih ljudi, da opremi Linhart v njegovi najintimnejši sceni s Prešernovo frazeologijo: »Al mi bo zdej zdej serce oterpnilu, okamenelu?« (Prešeren: »Otrpnili so udje mi in sklepi in okamenelo je srce preživo!) Ali si nista oba, Linhart in Prešeren zelo blizu? Ali nista oba plemenita Don Kihota, oba velika revolucionarja? (Prim. Linhartova pisma Kuraltu in Glosu na eni in Zdravljico ter Matička na drugi strani!) Itd.

Matiček in Micka, služabnik in hišna pri baronu Zoisu, ob katerih Linhart zasnuje svojega »Matička« in svojo »Zupanovo Micko«, zaslužita posebno študijo. Predač bi zašel, če bi skušal analizirati gradnjo komedije, njene zaplete, kontraste in izvirne situacije, karakterizacijo oseb in jezik, ki je čudovit. Kreftovo delo je polna umetnina, najzlahotnejša komedija, ki bi bila zelo blizu tragediji, če ne bi bilo nesebično delo za slovenske ljudi nekaj tako radostno veličastnega. Prav ta ugotovitev je višek Kreftove umetnine, te naše umetniške literarne zgodovine prerodne dobe, tega našega najboljšega filmskega scenarija.

Kreft je napisal to umetnino v tolažbo in v opomin v naših najtežjih dneh. Takrat ni bila igrana. Vendar je tudi danes njeno poslanstvo neokrnjeno, tudi danes naj nas po trdih preizkušnjah vodi »enu velku spoznanje: de se spleča za Krajnsino živeti, delati inu tudi terpeti«, da za človeka, »ki oče kaj velikiga sturiti, ni prenehanja, ni oddahnenja«, da so nesebična ljubezen do ljudstva in požrtvovalno delo zanj, človečnost, »tolerancija« in svoboda tako dragocene stvari, da je brez njih »vse černu«.

DROBIŽ IZ GLEDALIŠKE ZGODOVINE

Kakor vsako literarno delo, ki prikazuje zgodovinske dogodke in osebe, je tudi moja komedija »resnica in pesnitev«. Zgodovinskemu dramatikumu se ni mogoče odreči niti popolnoma zgodovini, še manj pa umetniški fantaziji, ki nujno nastopa tam, kjer je zgodovina obmolknila. O neposrednih pripravih za »Županovo Micko« in »Matička« nimamo nobenih posebnih podatkov. Poleg dejstva, da so igrali »Županovo Micko« dvakrat in sicer prvič 28. dec. 1789. in da so po poročilu v »Laibacher Zeitung« dosegli izreden uspeh, nimamo danes več nobenih neposrednih zgodovinskih dokumentov, ki bi govorili o tem prav gotovo za Slovence velikem narodnem, kulturnem in literarnem dogodku. Tudi gledališki letak se ni ohranil, ostalo je le poročilo v »Laibacher Zeitung«.

Gledališko življenje takratne Ljubljane sta opisala Radics (Die Entwicklung des deutschen Bühnenwesens in Krain) in Škerlj (Italijanske predstave v Ljubljani od XVII. do XIX. stoletja), profesor Kidrič pa je zbral najdovršenejši seznam literature o našem gledališču do leta 1790. (Dramatske predstave v Ljubljani do leta 1790. ČJKZ). V njem navaja tudi vse gledališke tekste in operne »librete«, ki jih je našel v ljubljanskih knjižnicah ali odkril v zasebni posesti.

Iz vseh zgodovinskih podatkov in raznih listin je jasno vidno, da sta bila glavna činitelja takratnega gledališkega življenja v Ljubljani baron Zois in grof Hohenwart. V letih 1780.—1790. je občutili tu in tam tekmo med nemškimi gledališkimi družinami in italijanskimi opernimi kompanijami, ki jih je očitvidno pretežiral baron Zois, medtem ko se je za nemška gostovanja vnel grof Hohenwart, ki so ga kranjski stanovi pooblastili, da v njihovem imenu skrbi za gostovanja gledaliških družin. Zoisova zveza z italijanskimi operisti je dovolj znana.

Ko je vodja italijanske operne družine Bartolini 1788. leta ponovno prosil, da mu za nekaj časa prepustijo Stanovsko gledališče, mu je v imenu uprave odgovoril grof Hohenwart. V tem odgovoru pravi, da si želi občinstvo spremembe in da bi rado videlo igre v ožjem deželnem jeziku, ki je seveda Hohenwartu nemščina. Zato Bartolinijevi prošnji gledališka uprava ne more ugoditi. Milejši je njegov odgovor istemu opernemu ravnatelju naslednje leto, ko se je ta ponovno potegoval za gostovanje. Sedaj Hohenwart pristaja na italijansko gostovanje zaradi spremembe, ker so preteklo sezono gostovali nemški igralci.

Pri pogajanjih za gostovanje v sezoni 1789. je posebno zanimiv odgovor, ki so ga dali stanovi Bartoliniju in njegovi ženi Luciji, primadoni in duši te italijanske operne družine, katera je bila bržkone tudi njen pravi vodja, saj je dobesedno del dopisovanja opravljala namesto in v imenu moža. V odgovoru namreč zahtevajo stanovi, da dobijo omenjena gledališča le pod temi pogoji: 1. da pripeljeta operno družbo s sedmimi solisti, kapelnika, prvega violinista. Vse osebe mora biti novo za Ljubljano; 2. impresario je dolžan pripeljati za vse vloge veliko boljše pevce in pevke kakor doslej. Posebno se potegujejo za tenorja.

Očitvidno ni bil prejšnji sestav družine prvovrsten ter ni zadovoljil Ljubljančanov, ali pa je mogoče ta pogoj prišel tudi na pritisk tistih, ki so si bolj želeli nemških pevcev. Prav posebno pa je zanimiva zahteva, da mora prej javiti imena pevcev, preden jih angažira. Res sta Bartolinijeva nato javila nekaj imen. V rešitvi tega vprašanja, ki jo je koncipiral stanovski arhivar Alojz Kappus von Pichelstein (sorodnik Zoisove matere?), odobrila pa baron Wolkenberg in grof Hohenwart, pa je pripomba, naj se za svet vpraša »gospod Sigmund baron

Zois». Ta torej ni le sprejemal italijanskih pevcev v svoj gostoljubni hram, temveč je veljal tudi za strokovnjaka v izbiri pevcev.

V sezoni 1789/90 je imela Bartolinijeva družina poleg njegove žene še primadono Suzano Marranesi iz Napolja. Tudi njen brat je bil član iste družine. Mislim, da so stanovi zahtevali drugo primadono zaradi tega, ker z »direktorico« bržkone niso bili vsi zadovoljni. Podrobnejših podatkov o Suzani Marranesi ni, vsaj v Ljubljani ne. Mogoče jih bo kdaj kdo odkril v kakšnih starih italijanskih gledaliških listinah ali zgodovinah. Prav gotovo so italijanske in nemške družine med seboj tekmovale pred ljubljanci, kakor se mi zdi povsem razumljivo, da se je Zois potegoval za italijanske pevce, Hohenwart pa za nemške, saj se je ravno v tisti dobi začel čutiti pri nas vedno močnejši nemški val.

Z Bartolinijem sicer osebno Zois ni imel sreče, ker je zakrivil precejšnjo nerodnost zaradi 300 fl., katere je dobil Bartolini po mnenju nekaterih kot predujem, po lastnem pa kot darilo. Okoli tega vprašanja se je razpletlo zelo veliko pisarjenja. Da je moral Zois, čigar družina je bila nasproti italijanskim pevcem zelo radodarna, zlasti to zimo Bartolinijevo opero precej tudi gmotno podpirati, opozarja dejstvo, da je postavka izdatkov za gledališče v tej zimi v Zoisovih računskih knjigah dosegla izredno visok znesek: 350 fl. 3 krajcarje. To dejstvo in domneva, da je morala biti Suzana Marranesi prava primadona, je »licenca poetica«, ki služi v moji komediji za ljubavni zaplet, obenem pa je zaradi bližajoče se Zoisove bolezni tudi njegovo slovo od veselega življenja.

Zgodovinarju se vsiljuje še vprašanje, kako je mogel Fr. grof Hohenwart že 1788. l. biti član gledališke uprave, ko je imel šele 17 let? (rojen 1771). Ali so pomote v rojstnih podatkih, ali pa to ni bil Fr. grof Hohenwart?

Laudonova zmaga nad Turki pri Beogradu je po vsem avstrijsko-nemškem cesarstvu vzbudila val navdušenja. Vršile so se velike slavnosti. Tudi Ljubljana se je postavila. Slavila je kar dva dni in sicer v nedeljo 18. oktobra in v ponedeljek 19. oktobra. V nedeljo je prvi in poslednji nadškof Mihael baron Brigido pel »Te Deum«, pri katerem je bilo ogromno ljudi. Ljubljancani so dali duška svoji radosti, pravi poročevalec v Merckovi »Laibacher Zeitung«. »Tudi mi prebivalci Ljubljane smo se skoraj izčrpali v navdušenju in v izražanju radosti nad srečno osvojitvijo.« 18 enako oblečenih postiljonov je trobilo po vseh ljubljanskih ulicah. Zvečer je igrala »turška« godba, pri kateri so sodelovali ljubitelji iz najboljših krogov. Drugi dan je bila slavnostna akademija v Stanovskem gledališču, ki se je zaključila s plesom do jutra. Dala mi je okvir za prvo dejanje »Krajnskih komedijantov«. Akademija je bila opremljena z najsijajnejšimi dekoracijami. Čeprav ni podrobnejšega poročila o njej, mirno smemo sklepati, da so stanovi, zlasti grof Hohenwart, prav gotovo vplivali in sodelovali pri določitvi njenega programa.

Poleg rednih gostovanj potujočih družin so se vršile tudi amaterske predstave domačinov. Diletantska družina ljubljanskega plemstva je bila zlasti 1790. leta izredno delavna. »Nemara so aristokratje že v XVII. stoletju prirejali diletanske predstave... Za drugo polovico XVIII. stoletja pa imamo vsekakor podatke o tem, da so se tudi sami poskušali v igranju. K temu jih je morda vodila poleg ne vedno opravičljivega veselja nad lastnim nastopanjem na odru tudi želja, gojiti boljšo dramo kot je bila ona, ki so jo prinašali v Ljubljano nemški komedijanti — vsaj pred Schikanederjevo družino.« (Škerlj 13, 122).

Ohranilo se je celo Zoisovo pismo znamenitemu pustolovcu Casanovi, ki mu ga je pisal 25. sept. 1773 v Trstu v kourizoni francoščini. Šestindvajsetletni Zois kritizira v tem pismu okornost in neodrski, bržkone preprovincialni nemški izgovor aristokratskih diletantov.

Proti koncu stoletja je vedno več diletantskih predstav. Rokokojska doba je zelo rada gojila amaterske predstave, saj je celo kraljica Maria Antonietta nastopala kot igralka. Iz zgoraj navedenega vidimo, da tudi Ljubljana ni v tem zaostajala pred velikimi mesti. To je prav gotovo tudi ena izmed okoliščin, ki je pomagala do prve slovenske predstave. V poročilu o njej je važen stavek zlasti tisti prvi, ki pravi, da so »prijatelji gledališča vnovič nastopili«. Po mojem mnenju je to razumeti tako, da so vsaj nekateri igralci »Županove Micke« nastopali pred tem tudi pri nemških diletantskih predstavah.

Matiček in Micka, glavni osebi iz prvih dveh slovenskih iger, stojita ob zibelki našega gledališča in dramatike kot naša najlepša odrska simbola, ker sta obenem naša narodna, ljudska potomca Harlekina in Pollicinelle, dveh znamenitih figur comedie dell'arte in baročnega gledališča sploh. Živost njune govorice, pristnost njunih značajev in obenem čudovita Linhartova lokalizacija sta tako dovršeni, da je Linhart prav gotovo oblikoval po živih modelih, saj je imel priliko že kot otrok grajskega uslužbenca in pozneje med Zoisovo služničadjo opazovati resnične zastopnike tega stanu, ki so dali dramatik Sganarelle, Scapine, Hanswurste, Petruške itd. Zato sem ju kot »zgodovinski« osebi in ne kot »literarni« figuri postavil v komedijo, v kateri sta tudi ljubavni par, kakor sta v zgodovini naše dramatike nerazdružljiva literarno-dramatska lika in simbola slovenskega gledališča. Kljub temu, da so zapletljaji »licencia poetica«, mislim, da sem pri oblikovanju značajev ostal zvest zgodovini in resničnosti. Skušal sem v dramsko-odrski obliki oživetiti tiste svetle podobe iz našega preroda, ki so s tako veliko ljubeznijo in gorečo vero verovali v svoje delo in v svoj narod. Njihova ljubezen do slovenskega jezika je bila brezmejna. Tudi oni so, kakor mi, živeli v burnih časih, da jim prav gotovo velikokrat ni bilo lahko pri srcu, toda tista velika vera in zaupanje v bodočnost, v lastno moč in v svoj narod ter samozavest so jih priganjali k delu, s katerim so naše ljudstvo obujali k novemu, lepšemu in večjemu življenju, kakor ga je mogel živet vsaj kulturno pred njihovim nastopom v naši zgodovini. Bili so v resnici preroditelji in prosvetitelji svojega naroda.

Uprizoritev »Županove Micke« 28. dec. 1789. leta v Stanovskem gledališču je poleg gledališkega in literarnega dogodka najzgovornejši dokaz, da se je takrat v ljubljanski družbi moralo vendarle precej slovensko govoriti, kajti sicer bi predstava ne našla tako navdušenega občinstva, kakor govori poročilo v »Laibacher Zeitung«, drugič, tudi igralci so morali jezik dobro poznati in tretjič, da so naš jezik govorili tudi kranjski plemiči, kajti sicer bi grof Hohenwart ne mogel pri drugi predstavi sodelovati kot igralec Tulpenheima. Da so si naši preroditelji dopisovali med seboj v oficialnem deželnem jeziku, ni nič posebnega, saj je n. pr. tudi pruski kralj Friderik Veliki, ki velja za najbolj nemškega kralja, napisal več pisem v francoščini kakor v svojem maternem jeziku.

Ker je v tretje dejanje moje komedije vključena uprizoritev »Županove Micke«, traja predstava nekoliko delj, vendar ni mogoče mimo tega, ker je »Županova Micka« sestavni del cele komedije. Brez nje bi bila moja komedija vsaj v tretjem dejanju torzo, tako ji pa morda daje vendarle še nek poseben slavnosten spominski značaj.

Dr. Anton Bajc

NEKAJ BESED O JEZIKU V KRANJSKIH KOMEDIJANTIH

Kreftova komedija je pisana v jeziku dobe, ki ji je Zoisova osebnost vtisnila svoj pečat. Avtor je dolge mesece prebiral Linharta, Japlja, Makovica, Vodnika in Pohlina, dokler se ni vanje toliko vživel, da mu je jezik lagodno stekel.

Toda Kreftova komedija ni namenjena samo branju, marveč pride na oder. Tu pa se zastavi tisto veliko vprašanje: kako naj igralci izgovarjajo ta jezik? Mar po črki, po današnjih pravorečnih pravilih ali morda po narečju? Kdor hoče na to odgovoriti, mora najprej vedeti, kako so izgovarjali naši prosvetljenci.

Trubar je brez dvoma skušal pisati tako, kakor so govorili njegovi ožji rojaki. Zanj je bil pravopis še bolj ali manj fonetičen (kakor v začetku prejšnjega stoletja Vuku Karadžiću). V desetletjih po Trubarjevi smrti pa so slovenska osrednja narečja doživela hude pretrse: trdi l se je jel izgovarjati kakor dvo-ustnični v, kratka vokala i in u sta oslabela, deloma celo onemela. Ker je vsak knjižni jezik konservativen, so pisci še zmeraj pisali: bil, sirota, kruh, ko je ljudstvo že govorilo: biu, srota, kröh. Kako so izgovarjali pridigarji, nam je povedal Janez Svetokriški: »Sledni po navadi svoje dežele bo govoril, jest pak bom pisal, kakor so Slovenci (= protestantje) pisali.« Vsakdo je torej govoril po svojem narečju. Vendar moramo celo za tiste čase pripustiti možnost, da je pisana beseda semtertja vplivala na govorjeno.

Zdi se, da se je vprašanje knjižnega izgovora pomaknilo za korak naprej s Kopitarjevo slovnico. Tam pravi avtor, da je načelo: piši, kakor govoriš! sicer sijajno, vendar pa da bo kazalo ostati pri tistem malem odmiku, ko pišemo l, izgovarjamo pa v. Ta Kopitarjev stavek priča, da so — nekateri vsaj — izgovarjali vse druge glasove po črki. Na drugi strani pa nam metelčica s pisavo kröh, ptač kaže, da so spet drugi izgovarjali po narečju.

Z vso verjetnostjo so osebe, ki nastopajo v Kranjskih komedijantih, govorile narečje domačega kraja, seveda nekoliko požlahtnjeno s pisano besedo. Linhart je bil iz Radovljice, Japelj Kamničan, Vodnik Šiškar, torej sami Gorenjci pa Ljubljance. Pisava knjižnega jezika pa je bila dolenjska. Iz tega je moralo priti neko omahovanje v govoru, neka nedoslednost. Eno pa je gotovo: govorjena beseda Zoisovega časa se ni tolikanj ločila od današnje, kakor bi kdo utegnil sklepati po pisanju, le da je jezik uporabljal brez primere več tujk in da je bil besedni red nekam bolj starinski.

Kreft je napisal komedijo v jeziku naših prosvetlencev zato, ker ji je hotel dati časovno barvo: zatoorej mu ne bi moglo biti všeč, če bi le-ta šla na odru v izgubo. Res je, da so za Zoisa govorili skoraj tako kakor danes, le da se je dosti bolj čutila narečna osnova, ki je kultura še ni zabrisala. Na drugi strani pa je tudi res, da izgovarjava po tedanji pisani besedi vzbuja v današnjem poslušalcu občutek starinskega, patriarhalnega. Zato je jezikovno vodstvo mirno pripustilo izgovor n. pr. nejsim vejdlj, čeprav le-ta ni zgodovinsko upravičen.

Govorica tujcev, za katere je izpričano, da našega jezika miso znali ali pa so ga le lomili, je bolj ali manj karikirana. »Kršenca' Micka pa je bila prav za gotovo s kmetov in kdo bi si upal trditi, da ni bila nemara iz istih krajev doma kakor Levarjeva. Z dežele je tudi Matiček; toda Matiček zna brati, zna govoriti z »učeni' gospodi, kdo bi torej zameril, če se je Sever malce otesel narečnih posebnosti?

Poglavje zase je jezik, ki ga govore komedijanti v Županovi Micki. Po večini so Ljubljance, a Linhart je dogajanje postavil v gorenjsko vas. Sam jih je učil, sam jim je prišepetaval. Ali Linhartova gorenjščina utegne včasih v njih ustih po ljubljansko zazveneti, včasih jim je pred očmi pisana beseda, včasih pozabijo na vse, ko se milo ozirajo proti suflerjevi skrinji.

Morda bi kdo utegnil očitati, da je Županova Micka po jeziku lokalizirana previsoko na Gorenjsko. Pogovor o kamniški burji in obiski ljubljanskih gospodičev da kažejo na bližino Ljubljane, morda na kraje za Šmarno goro. Pa saj je za Trubarja Ljubljana govorila še gorenjščina, ob Linhartovem času je segala gorenjščina še do mestnih vrat, še danes v Št. Vidu »vpajojo! Za tisti čas in

za te kraje lahko mirno jemljemo, da se je govorilo: kodit, smejat, menè, lepè nive, tója vóia, pjète, trplène itd. Nismo pa šli tako daleč, da bi dopuščali jezikovne posebnosti gornjega kota, recimo ročè, nojè, šiša za knjižno rokè, nogè, hiša (in vendar imamo pri Ljubljani — Šiško!).

Tako torej pošiljamo Komedijante na oder s tiho željo, naj bi se jim nova jezikovna oblika dobro podajala. Komur ne bo povšèci, naj pomisli, koliko je še nerešenih vprašanj, kar zadeva naš odrski jezik, pa naj z dobrohotnim nasvetom priskoči na pomoč!

POROČILO O PRVI SLOVENSKE GLEDALIŠKE PREDSTAVI

(»Zupanova Micka«, 28. decembra 1789. l. v Stanovskem gledališču v Ljubljani.)

... Včeraj so naši prijatelji gledališča vnovič stopili na oder in nam hkrati najprepričljiveje dokazali, da je tudi kranjsčina gibčna, prožna, krepka, da vsebuje dovolj melodije, in da se prav prijetno kakor ruščina, češčina in poljščina čuje iz Talijinih ust... »Zupanova Micka«... prav za prav znana veseloigra »Die Feldmühle«, prosto in čisto v obleko kranjskega naroda prenarejena... Izvstni prevod je dal igri vso notranjo popolnost in že priznana umetnost igralcev in igralk je presegla vse pričakovanje občinstva. Vam, gospodje in gospe te družbe, se ne zabavajte iz vsega srca le siromak, tudi ves narod je ponosen na vas bo v literarnih letopisih ovekovečil in dejal: »Ti so bili, ki so položili temelj izpopolnitvi materinega jezika in ga naredili uporabnega tudi za oder.«

(Besedilo v originalu: ... Gestern haben unsere Theaterfreunde abermals die Schaubühne betreten und uns zugleich den überzeugendsten Beweis geliefert, dass auch die kranische Sprache Biegsamkeit, Geschmeidigkeit, Nachdruck und Melodie genug besitze und sich gleich der russischen, böhmischen und polnischen Sprache in Thaliens Munde gar gut hören lasse... »Shupanova Mizka« oder »Marie, des Dorfrichters Tochter«, eigentlich das bekannte Lutspiel »Die Feldmühle«, frei und ganz nach dem Costume der kranischen Nation bearbeitet. Die treffliche Uebersetzung gab diesem Stücke alle innerliche Vollkommenheit und die schon bekannte Kunst dieser Schauspieler und Schauspielerinnen übertraf alle Erwartung des Publicums. Euch, meine Herren, und Frauen dieser Gesellschaft, dankt nicht nur der Arme aus Herzensfülle (igrali so za mestne reveže), auch die ganze Nation ist stolz auf Euch und wird Euch in den Jahrbüchern der Literatur verewigen und sagen: Diese waren es, die den Grund zur Vervollkommenung ihrer Muttersprache gelegt und sie auch für den Soccus brauchbar gemacht haben... Laibacher Zeitung, 29. Dez. 1789.).

Viola Ellis:

SPET V JUGOSLAVIJI

(Znana angleška publicistka ga. Viola Ellis je v 6. zvezku št. 133 Theatre Newsletter od 27. okt. 1951 napisala obširen članek o jugoslovanskih gledališčih. Priobčujemo njene vtise o ljubljanskem gledališču.)

Pred dvema letoma sem po obisku Jugoslavije pisala, da so jugosl. gledališča prišla do preokretnice. Znamenja so kazala, da je togost, ki je prevladovala vse do konca vojne, začela popuščati in da bo repertoar in stil postal gibčnejši.

Vesela sem, ko vidim, da se je to medtem uresničilo. Kljub resnim gospodarskim težavam poskušajo širiti horizont. Iščejo novih modernih iger, nove

načine uprizarjanja in širše odpirajo vrata komediji. Ljubljana bo dobila še eno gledališče z eksperimentalnim repertoarjem. Mladi direktor tega gledališča obljublja, da bo odprl sezono s *Time and the Conways*. Tudi v Zagrebu imajo novo gledališče, ki uprizarja izključno komedije. Operno sezono so odprli z Benjaminom Brittenom. »Rop Laurencije« je bil uprizorjen v Zagrebu v maju. Direktor ljubljanske Opere, velik občudovalec Brittenovih del, mi je pravil, da so »Les Illuminations« dosegli velik uspeh. Upa da bo lahko dal Petra Grimesa.

Kaže, da so scenografi v stiski zaradi splošnega varčevanja, toda to bo sreča v nesreči. Dekoracija je bolna točka jugoslov. gledališč, opaziti je splošno težnjo k naturalizmu devetnajstega stoletja, je pa seveda nekaj častnih izjem. V splošnem je želeti manj gradenj in več razsvetljave. V Zagrebu je izšla prva številka *Scene*, lepe gledališke periodične revije, ki je bogato ilustrirana, in prinaša tudi poročila o tujih gledališčih. V revijo piše več znamenitih gledaliških ljudi.

Prišla sem v Slovenijo in Hrvaško ob koncu sezone. Najprej sem se ustavila v Ljubljani, prestolnici Slovenije, kjer sem videla dve sijajni uprizoritvi: »Volpona« in Cankarjevo »Pohušanje v dolini šentflorjanski«. »Volpone« je bil uprizorjen bogato, ne čičkasto, igran čudovito. Toliko sposobnosti je bilo porabljenega za Zweigovo delo, namesto za očarljivo Johnsonovo igro! Pravili so, da bodo kmalu dali na repertoar »Alkimista«, to pot »čistega Johnsona«. Cankar pravi svoji igri farsa in daje igralcem napotke, naj vloge karikirajo. Igra se godi v 1900. l. in prikazuje v grdega starega moža učlovečenega vruga, ki je na delu med prebivalstvom. Igra je bila presenetljivo lepo uprizorjena in igrana, fantastičen dekor se je skladal z igranjem. Pozneje sem gledala to odlično gledališko družino, ko je bila na izmeničnem gostovanju v Zagrebu. Igrali so »Vučjaka«, zgodnje delo Miroslava Križke, največjega živečega pisatelja Jugoslavije. V briljantni dr. Gavelloni režiji je dalo slovensko gledališče veliko predstavo. Ponovni obisk potrjuje moje prvotne vtise o visoki ravni dramske umetnosti v Ljubljani.

Predavala sem tudi o sodobnem angleškem gledališču, posebno o uprizarjanju Shakespeara.

POPRAVEK:

V št. 2 Gled. lista na str. 34 je prvi na zgornji sliki notar — M. Brezigar in ne Almagiva — B. Sotler.

V št. 3 Gled. lista je slika scene »Pelleas in Melisanda« na str. 47 in skica za kostum na str. 56 bila razstavljena v francoskem oddelku gledališke razstave v Oslu.

Na str. 54 je izpadel napis nad slikami: Lope de Vega: Fuenteovejuna, režija in scena: B. Stupica.

Cena Gledališkega lista din 40.—

Lastnik in izdajatelj: Uprava Slovenskega Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Juš Kozak. — Urednik: Ivan Jerman.
Tiskarna Slovenskega poročevalca. — Vsi v Ljubljani.